

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Юридичний факультет
Кафедра психології та соціальної роботи

СЛАВСЬКА Наталія Юріївна

Сімейний бюджет та умови його соціального забезпечення /
Family budget and conditions for its social security

Спеціальність 232 – Соціальне забезпечення
Освітньо-професійна програма – Соціальне забезпечення

Випускна кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
СЗм-21
Н.Ю. Славська (Гладенька)

Науковий керівник:
д.пс.н., професор О.Є. Фурман

Випускну кваліфікаційну роботу
допущено до захисту

«___» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри

_____ А.В. Фурман

ТЕРНОПІЛЬ-2019

АНОТАЦІЯ

Гладенька Н.Ю. Сімейний бюджет та умови його соціального забезпечення. - Рукопис.

Дослідження на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за спеціальністю 232 - «Соціальне забезпечення». - Тернопільський національний економічний університет. Юридичний факультет. - Тернопіль, 2019.

У магістерській роботі здійснений науковий аналіз сім'ї як об'єкта соціального забезпечення, визначене поняття «сімейний бюджет», описані джерела його поповнення, чинники та умови достатнього соціального забезпечення, розкрито методика розрахунків місячного бюджету українських сімей за допомогою складання сімейної карти Дж. Морено.

ANNOTATION

Gladenka N. Y. Family budget and conditions for its social security

Study on obtaining an educational qualification level of a master's degree in specialty 232 "Social security". Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2019.

In the master's thesis the scientific analysis of the family as an object of social security was carried out, the concept of "family budget" was defined, the sources of its replenishment, the factors and conditions of sufficient social security were described, the method of calculations of the monthly budget of Ukrainian families by means of compiling a family card by J. Moreno was disclosed.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Сім'я як об'єкт соціального забезпечення.....	7
1.1. Сім'я як соціальний інститут, мала соціальна група і проблема її матеріального забезпечення.....	7
1.2. Соціальне забезпечення сім'ї як комплекс суспільно-економічних заходів, спрямованих на унеможливлення її соціальних ризиків.....	11
Висновки до розділу 1.....	18
Розділ 2. Сімейний бюджет, джерела, чинники та умови його належного соціального забезпечення.....	20
2.1. Поняття про сімейний бюджет у контексті річного державного бюджету країни.....	20
2.2. Джерела поповнення сімейного бюджету та їх характеристика....	21
2.3. Основні принципи, критерії та ознаки соціального захисту сімей в Україні.....	25
2.4. Умови дієвого соціального забезпечення молодих сімей та особливості формування їх бюджету.....	31
Висновки до розділу 2.....	35
Розділ 3. Методика та емпірика розрахунку місячного сімейного бюджету.....	38
3.1. Складання сімейної карти (на засадах соціометрії Дж. Морено) і визначення конкретного набору проблем окремої сім'ї.....	38
3.2. Типові розрахунки місячного сімейного бюджету українських сімей.....	41
Висновки до розділу 3.....	50
Висновки і пропозиції	52
Список використаних джерел	55
Додаток А.....	62
Додаток Б.....	69

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасному українському соціумі глибині трансформації торкнулись усіх галузей його багатоаспектного життя. Зокрема вони позначились на життєдіяльності сучасної родини. У цьому сенсі вивчення проблеми в руслі соціогуманітарних наук є надзвичайно важливим науковим завданням. Сім'я являє собою складне соціокультурне явище. Вона фокусує в собі практично всі аспекти життєдіяльності громади і виходить на всі рівні соціальної практики – від індивідуального до загально-історичного, від матеріального до духовного. Сімейство постає важливим носієм культури та її складових: цінностей, аксіологічних орієнтацій, традицій, громадянських норм, правил поведінки тощо. Тому в соціально-культурному аспекті сучасну сім'ю не можливо розглядати поза межами простору українського суспільства.

Вимоги до функцій сім'ї з часом, особливо в перехідні періоди розвитку суспільства, підвищуються. Соціальна цінність її полягає в тому, що вона забезпечує важливу ланку первинної соціалізації особистості. Оскільки саме родина закладає основи становлення людини як члена суспільства, громади через певні правила, моделі поведінки, через цінності і соціальні норми. За допомогою цінностей, аксіологічних життєвих орієнтацій та суспільних установок, моделей поведінки як засадових складових здійснюється рольова підготовка дитини до реалізації певних соціальних статусів в межах сімейства, а також інших соціальних груп, до яких буде належати ця особистість. В процесі соціалізації індивіду передаються не тільки знання, а й відповідні цінності і норми, які стають функціями свідомості, а згодом реалізуються в орієнтаціях та реальній поведінці особистості.

Родина в суспільстві відіграє надзвичайно важливу роль, її існування – передумова функціонування соціуму завдяки фізичному і соціокультурному заміщенню поколінь. Соціальна природа сімейства зумовлена тим, що в розвитку своєрідно відображається уся історія суспільства. Як і інші соціальні

інститути, посімейство розвивається під впливом всієї сукупності соціально-економічних відносин і не може існувати незалежно від суспільства.

В економічному плані під сім'єю розуміється група осіб, пов'язаних родинними відносинами і котрі ведуть спільне господарство для спільного споживання. Загальноприйнятою організаційною формою сімейної економіки є її бюджет, який являє собою формування доходів членів, їх використання, узгодження прибутків і витрат. З економічної точки зору життєдіяльність подружжя починається з отримання доходів

Для величезної кількості українських сімей фінансові проблеми є сумними реаліями, які доводиться постійно долати. Як правило, ці труднощі виникають через неправильне розпорядження доходів родини. Для того, щоб уникнути проблем і зрозуміти скільки потрібно коштів для комфортного життя, необхідно слідувати найважливішим порадам, які в майбутньому допоможуть уникнути серйозних помилок.

В даний час проблема вивчення формування і витрачання сімейного бюджету стає особливо актуальною, оскільки він є невід'ємною частиною бюджету держави. Кошторис є основою добробуту всієї держави і відображає рівень розвитку економіки.

Стан наукової розробки теми. Серед наукових праць, у яких розробляються теоретико-методичні підходи до формування сімейного бюджету, належать дослідження таких науковців як : А. Абліцова, М. Горєлова, Л. Ковальцова, С. Піддубний, В.Смілянець.

Особливості системи соціального захисту сімей в Україні досліджували:

І.Гринцишин, А.Дутчак, В.Закриницька, А.Колосок,Т. Кривошлик,О. Назаренко, М.Олієвська, І.Олійченко, О.Сімкіна, М.Фаріон, В.Філіпчук.

Мета дослідження: осмислення проблематики та розробка моделі сімейного бюджету як інтегрального параметра соціального забезпечення життєдіяльності українських сімей.

Завдання наукового пошуку:

- 1) здійснити науковий аналіз сім'ї як об'єкта соціального забезпечення;
- 2) обґрунтувати сімейний бюджет як систему доходів і витрат, а також виявити та описати джерела, чинники та умови його достатнього соціального забезпечення;
- 3) висвітлити методичку та емпірику інваріантних розрахунків місячного бюджету українських сімей.

Об'єктом дослідження є сім'я як об'єкт та адресат соціального забезпечення.

Предмет дослідження становить сімейний бюджет у єдності його надходжень і витрат, умов та особливостей соціального забезпечення.

Гіпотеза дослідження полягає в тому, що державне соціальне забезпечення українських сімей має великий вплив на особливості формування бюджету пересічної української сім'ї.

Методи дослідження. Методи дослідження зумовлюються об'єктом і предметом, метою та завданнями наукового пошуку. В основу методології дослідження покладено теоретичні методи(аналіз, порівняння), а також емпіричні, такі як : спостереження,тестування,узагальнення.

Застосування цих методів наукового пізнання при дослідженні особливостей формування сімейного бюджету та дослідженні умов його соціального забезпечення сприяло об'єктивності та обґрунтованості зроблених висновків і слугувало розв'язанню поставлених задач. Загалом дослідження базувалося на принципах системності дослідження, об'єктивності і конкретності.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що розроблена теоретична модель сімейного бюджету як узагальнення наукових прикладних проблем формування сімейного бюджету пересічної української сім'ї та умов його соціального забезпечення.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що матеріали роботи можуть бути використані соціологами, психологами,

педагогами, філософами при подальшому дослідженні проблем формування сімейного бюджету українських сімей.

Структура роботи визначена метою та завданнями. Наукове дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1.1. Сім'я як соціальний інститут, мала соціальна група і проблема її матеріального забезпечення

Сім'я як соціальний феномен, що склався у суспільстві, має для кожної окремої людини дуже велике значення, і в самому суспільстві становить загальновизнану соціальну цінність. Тому нормативне регулювання сімейних відносин відображає соціальну значущість, яка підлягає правовому регулюванню та індивідуальну цінність певних відносин для кожної людини зокрема. Сімейство являється об'єктом дослідження багатьох наук – історії, економіки, психології, педагогіки, демографії, соціології тощо. Кожна з них вивчає специфічні сторони функціонування і розвитку родини із власного погляду та відповідно до свого предмета і методу.

Соціологія сім'ї ставить собі за мету завдання об'єднати досягнення цих наукових галузей і має міждисциплінарний характер, специфіка її полягає в тому, що члени родини одночасно постають і як мала контактна соціальна група, певної форми взаємодії людей з одного боку, і винятковим соціальним інститутом, який налаштовує відтворення людини за допомогою певної системи ролей, норм і організаційних форм, – із іншого.

Розглядаючи сімейство в якості певного соціального інституту, варто виокремити, що єдиного для всіх галузей науки і законодавства формулювання поняття немає. Спірною є і сама необхідність цього, оскільки критерії, що характеризують сімейний союз досить різноманітні. Доволі різні і практичні умови відмежування даної родини у конкретних випадках [2, 40].

«Соціолог В. О. Закрицька визначає поняття сім'ї таким чином: сім'єю називається засноване на кровній спорідненості, шлюбі або усиновленні об'єднання людей, які пов'язані між собою спільністю побуту і взаємною

відповідальністю за виховання дітей. Інші соціологи, погоджуючись загалом з таким визначенням, додають до нього такі риси, як історично зумовлений характер родини та її функціонування у різні історичні епохи, соціальна потреба суспільства в існуванні сімейства, у фізичному і духовному відтворенні населення тощо. Наголошується, що з часом "сім'я - взаємини" розвинулась у "сім'ю – соціальну спільноту". Вона визначається як інституціолізована спільнота, що складається на основі шлюбу, породженій ним спільній правовій та моральній відповідальності батьків за здоров'я дітей, їхню соціалізацію та виховання» [15, 36].

I. Канюк стверджує, що сім'я як мала соціальна група простежується у тих випадках, коли дослідженню підлягають стосунки між особами, які утворюють родину. Такий підхід дає змогу виявити мотиви та причини розлучень, динаміку сімейних зв'язків, характер стосунків між батьками й дітьми. Проблеми взаємовідносин щільно об'єднані з існуючими в суспільстві нормами, цінностями і взірцями поведінки та зумовлені соціокультурними та соціоекономічними умовами життєдіяльності групи [20,42]. Дослідники родинних непорозумінь (і українські, і зарубіжні) погоджуються в тому, що у сьогоденні розгляд сім'ї як соціального інституту уступається місцем дослідженню її групових характеристик.

Актуальність даної теми породжує наявність безліч підходів. Один з яких є системний, котрий спостерігається у визначенні, даному Ю. Івасюком: «Сім'я – це історично конкретна система взаємних стосунків між подружжям, між батьками та дітьми, мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними та кровними зв'язками, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю і соціальна необхідність в якій зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення» [17, 105].

Водночас, таке визначення не є сучасним, адже воно представляє лише макрорівневу структуру сім'ї. Складний характер її як соціального утворення бажає розробки різноманітних методологічних підходів до аналізу. Як мала соціальна група вона пізнається спочатку на мікрорівні. У такому разі, в центрі

уваги вивчення міжособової взаємодії в сімейній групі, організації сімейного життя, групової поведінки.

Найбільш вдалим є визначення сім'ї, яке запропонувала вчена Д.Іванова: «Сім'я – це заснована на загальносімейній діяльності спільність людей, пов'язаних узами подружності, яка завдяки цьому здійснює відтворення населення і спадковість сімейних поколінь, а також соціалізація дітей і підтримання існування членів родини» [18, 32]. Дане визначення враховує всі етапи існування сім'ї, а також її найважливіші функції.

«На початку 60 рр. ХХ ст. американський вчений У. Гуд звернув увагу на те, що, незважаючи на велику кількість досліджень з проблем сім'ї, лише в небагатьох з них є спроби теоретичного осмислення. Зазначимо, що в основі будь-якого погляду щодо вивчення сімейства лежить поділ на соціальний інститут та малу соціальну групу. Поняття даного інституту відображає її значення у взаємодії з іншими соціальними інститутами та суспільними процесами» [8, 227].

Особливими властивостями родини як соціального інституту вважається стабільність, кровність, спроможність зберігати та передавати від покоління до покоління норми і цінності, які підіймають в суспільстві. Важливим є також дослідження властивостей зв'язків та стосунків сімейної групи з більш поширеними суспільними системами у рамках соціальної структури соціуму. Головними характеристиками сімейної групи являються: цінності, норми та зразки поведінки, задоволеність особистості перебуванням у сім'ї, функціональні вимоги [27, 38].

Родина як соціальний інститут вивчається різними методологічними підходами залежно від часу їх виникнення. З середини ХІХ ст. представники еволюційного підходу приділили особливу увагу дослідженні вказаного інституту, який розкриває порядок чергування форм сімейства, їхніх історичних категорій шлюбу, а також механізм виникнення з роду, що зумовлює унікальність у всіх відомих суспільствах. Зауважимо, що еволюціонізм бажає з'ясувати спільність, яка притаманна різним видам сімей в

різних типах суспільств, тобто значну увагу надає аналізу її функцій, зміна яких в історії уявляється як прогресивний переворот від нижчих до вищих. Відомі науковці інституціонально-історичного підходу Л.Морган, Ф.Енгельс, Г. Спенсер, Е. Тейлор та П. Сорокіна у своїх роботах досліджують родину як соціальний інститут [2, 40].

Зазначимо, що поєднання еволюційних та функціональних підходів дало змогу дослідникам описати стан сім'ї як етап у спільній її трансформації, проаналізувати функції та виявити основні тенденції в розвитку моногамії. Наслідувачі теорії функціоналізму дослідили зв'язок функцій родини поділена на статеві ролі: чоловік виконує інструментальну роль, пов'язуючи фамілію із зовнішнім світом та забезпечуючи її матеріально; дружина виконує експресивну роль, яка регулює взаєностосунки подружжя завдяки емоційній, психологічній підтримці.

Описуючи існування фундаментальних змін в інституті сім'ї, визначених соціально-економічним розвитком, оцінка цих змін різними науковцями виявляється відмінною. «На думку В. Куцяк, позитивні та негативні зміни слід сприймати як приватні, специфічні прояви загального прогресивного процесу модернізації родини, заміни одного типу (“традиційного”) іншим (“сучасним”)» [34, 100].

Отже, практично всі дослідники згодні у тому, що з усіх традиційних засад побудови сім'ї та її ролі в суспільстві нині зберіглася тільки одна – турбота про нащадків. Лише у ставленні до дітей та їх соціалізації (тобто підготовці до вступу в доросле соціальне життя) на Заході ще зберігається значення родини як соціального інституту. Вона має переважаючу орієнтацію на дитя і, що найважливіше, усвідомлення цієї орієнтації. Історико-культурні дослідження засвідчують, що зі зростанням темпів індустріалізації країни з поразенцем пов'язують більшою мірою психологічні, аніж матеріальні цінності. Одночасно змінюються й рольові позиції батьків: на зміну піклуванню про матеріальне забезпечення малюка приходить нова потреба: можливість розкриття себе в ньому.

1.2. Соціальне забезпечення сім'ї як комплекс суспільно-економічних заходів, спрямованих на унеможливлення її соціальних ризиків

Сімейство є базовим інститутом суспільства, без якого неможливо уявити існування та розвиток сучасної держави. Ця унікальна інституція виконує тільки її властиві функції: виховну, економічну, репродуктивну, комунікативну, регулятивну; господарсько-побутову та інші. Всі вони підлягають управлінню з боку країни, за допомогою якої спеціально організована система здатна цілеспрямовано впливати на інститут родини. Зміни, які відбуваються сьогодні в структурі та складі сім'ї, її ролях та функціях, доводять доцільність перегляду існуючої державної системи впливу на інститут сімейства та розробки нової моделі їхніх взаємовідносин. Це своєю чергою зумовило суспільні та наукові дискурси щодо проблем зменшення рівня шлюбності; стрімкого зниження демографічних показників; збільшення кількості розлучень, цивільних шлюбів, рівня позашлюбної народжуваності: неповних сімей, «кризових», зменшення коефіцієнту народжуваності та розміру сім'ї; ролі у вихованні дітей, тощо [20,42].

Слід зауважити, що спроба законодавчого закріплення поняття родини було зроблено нині чинним Сімейним кодексом. Проте юридично чітким та таким, що розкриває сутність цього інституту, наведене поняття важко назвати. Вимоги, що пред'являються до сім'ї знаходяться як у межах дії правових норм, так і значною мірою охоплюються моральними правилами. Тому ідеться не про її поняття, а лише про загальні риси, які ототожнюють це, визначення якого викладене в ст. 3 Сімейного кодексу: «сім'я – є первинним та основним осередком суспільства; її складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки; вона створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам країни» [8, 227].

Таким чином, наведене у СК поняття сім'ї окреслює загальні риси цього соціального інституту, опосередковано називаючи суб'єктний склад її учасників, підстави виникнення та інші ознаки (спільне проживання, спільний побут, взаємні права та обов'язки). Вбачається, що ці ознаки є визначальними для можливості правової оцінки певного об'єднання осіб як сім'ї з погляду охорони й захисту прав та інтересів її членів зокрема, і як об'єкта державно-правового регулювання в цілому.

Як вже було вказано, пильна увага до питань щодо сутності та значення сім'ї обумовлюється важливістю її соціальних функцій. Відповідно до ст. 51 Конституції України та ст. 5 Сімейного кодексу України, родина перебуває під захистом держави. Саме тому останнім часом у нашій країні спостерігаються певні позитивні зрушення у сфері правової її охорони. Ми не ставимо завдання розкривати зміст правової охорони сім'ї, лише зазначимо, що вона включає в себе цілеспрямований комплекс різнобічних дій держави економічного, правового та соціального порядку, які зводяться до створення умов, необхідних для формування і нормального, стабільного існування сімейства, охорони від негативних явищ і її процесів.

Для цього прийнято цілу низку законодавчих актів, які покликані захистити особисті, майнові (в т. ч. житлові), трудові та інші права членів родини. Зрозуміло, що прийняття закону ще не означає, що він неухильно виконується. Разом з тим, це вже свідчить, що такий важливий для життєдіяльності будь-якого суспільства осередок як сімейство, перебуває в полі зору відповідних державних інституцій. Торкаючись питання щодо виконання завдання, що стоїть перед країною – забезпечення сприятливих соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов і гарантій для стабільного існування та розвитку сім'ї, поліпшення її життєвого рівня та підвищення ролі як основи суспільства, дало змогу перефразувати вислів відомого кримінолога Г. Мінковського, який зазначав, що «порядок у суспільстві буде тільки тоді, коли наведемо його в сім'ї». В умовах нашого

сьогодення варто сказати так: порядок у сім'ї (у сфері сімейних відносин в цілому) буде тоді, коли буде порядок у державі.

В Україні сьогодні виникає проблема соціального забезпечення молодих сімей. Складовою частиною соціальної політики держави й одночасно вважається невід'ємним складником системи соціального захисту і соціальної роботи, зокрема [64].

О. М. Гладун зазначає, що «соціальне забезпечення – це форма розподільчих відносин в капіталістичному суспільстві, тоді як соціальне страхування є його методом створення фондів, причому далеко не універсальним, хоча і основним в більшій частині країни.» [7].

На переконання І. Гринчишин, «соціальне забезпечення – це форма розподілу матеріальних благ в обмінна витрачену працю з метою задоволення життєвонеобхідних особистих потреб (фізичних, соціальних, інтелектуальних) людей похилого віку, хворих, інвалідів, дітей, утриманців, що втратили годувальника, безробітних, усіх членів суспільства з метою охорони здоров'я та нормального відтворення робочої сили за допомогою спеціальних фондів, створюваних у суспільстві, у випадках і на умовах, установлених у соціальних, у тому числі правових нормах» [11, 103].

Одним із видів соціального забезпечення являється соціальна політика(підклування). «Соціальне підклування на сучасному етапі застосовують як принципову засаду лише для побудови такої форми соціального забезпечення, як державна соціальна допомога» - наголошує А.В. Дутчак. [14,568]

Така форма має додатковий (субсидіарний) характер. Основою якого – соціальне забезпечення у країнах із розвинутою соціальною ринковою економікою, на думку автора, є соціальне страхування, засноване на активній участі у фінансуванні соціальних виплат як роботодавців, так і самих працівників.

«Д.А. Ковалевич стверджує що, соціальна підтримка (підклування) – це система заходів із матеріального забезпечення за рахунок державного та

місцевого бюджетів та інших джерел фінансування громадян, які не набули з різних причин юридичного права на пенсії та інші види допомог, але потребують соціальної допомоги й не можуть самостійно вийти зі скрутного становища».

[24, 431].

Виокремлюють такі види соціальної підтримки:

– допомога малозабезпеченим сім'ям на виховання дітей. Значущим компонентом системи державної соціальної підтримки є надання соціальних послуг насамперед багатодітним, неповним, малозабезпеченим, неблагополучним сім'ям із дітьми і які перебувають у складних життєвих обставинах, тощо;

– підтримка непрацездатних громадян. Вона існує у матеріальній та нематеріальній формі. Так, розмір грошової допомоги непрацездатним громадянам визначається як різниця між фактичним рівнем доходу та нормативним;

– підтримка з безробіття після закінчення терміну виплати допомоги з нього. Після закінчення терміну виплати допомоги з безробіття з урахуванням доходу сім'ї може надаватися матеріальна допомога протягом шести місяців та одноразова матеріальна допомога;

– соціальна підтримка та обслуговування громадян похилого віку та інвалідів;

– соціальне обслуговування окремих категорій громадян (одиноких осіб, дітей-сиріт тощо);

– соціальна підтримка біженців. Проблема соціальної підтримки біженців і вимушених переселенців гостро постала перед нашою державою в 2014 році .

Незважаючи на види соціальної підтримки вона може надаватись у вигляді: матеріальної допомоги, пільг, певних послуг, анайменш захищеним категоріям населення надається після перевірки наявності в них засобів для існування. Варто зазначити, що вид, форма, а також і розмір соціальної підтримки залежать від конкретної ситуації.

Отже, враховуючи все зазначене вище, на нашу думку, можна визначити основні завдання, які має вирішити соціальна підтримка:

- забезпечення гідного рівня життя населення, пом'якшення негативних наслідків бідності;
- підвищення ефективності соціального обслуговування населення, у тому числі шляхом активного залучення недержавних організацій;
- підвищення ефективності соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям на основі принципу адресності;
- забезпечення та розширення свободи вибору громадян, що користуються безкоштовними або субсидійованими соціальними послугами.

Існують такі важливі функції соціальної підтримки, як:

- а) економічна;
- б) соціально-ціннісна;
- в) психологічна;
- г) інтегральна.

Цей перелік функцій соціальної підтримки не претендує на вичерпність, однак, на нашу думку, саме в них досить змістовно відображається сутність зазначеного виду соціального забезпечення.

Зі сказаного вище, можна зробити висновок, що соціальне забезпечення в нашій країні ще тільки формується і узаконюється законами України відповідно до статево-вікових категорій населення; соціальна політика країни залежить від соціально-економічного розвитку; соціальна політика держави орієнтується на індивідуумів і фактично не враховує інтереси сім'ї як соціального інституту. Одним із самих нагальних сучасних завдань є розробка науково-обґрунтованої державної сімейної політики України, яка б змогла підтримати та зміцнити наявний інститут сім'ї, забезпечити найкращі умови для повноцінного розвитку та життєдіяльності сім'ї.

Висновки до розділу 1

1. Сімейство являється об'єктом дослідження багатьох наук – історії, економіки, психології, педагогіки, демографії, соціології тощо. Сім'я – це історично конкретна система взаємних стосунків між подружжям, між батьками та дітьми, мала соціальна група, члени якої пов'язані шлюбними та кровними зв'язками, спільністю побуту та взаємною моральною відповідальністю і соціальна необхідність в якій зумовлена потребою суспільства у фізичному та духовному відтворенні населення. Сімейство являється об'єктом дослідження багатьох наук – історії, економіки, психології, педагогіки, демографії, соціології тощо. Кожна з них вивчає специфічні сторони функціонування і розвитку родини із власного погляду та відповідно до свого предмета і методу. Сім'я – це заснована на загальносімейній діяльності спільність людей, пов'язаних узами подружжя, яка завдяки цьому здійснює відтворення населення і спадковість сімейних поколінь, а також соціалізація дітей і підтримання існування членів родини. Практично всі дослідники згодні у тому, що з усіх традиційних засад побудови сім'ї та її ролі в суспільстві нині зберіглася тільки одна – турбота про нащадків. Лише у ставленні до дітей та їх соціалізації (тобто підготовці до вступу в доросле соціальне життя) на Заході ще зберігається значення родини як соціального інституту. Вона має переважаючу орієнтацію на дитя і, що найважливіше, усвідомлення цієї орієнтації.

2. В Україні сьогодні виникає проблема соціального забезпечення молодих сімей. Складовою частиною соціальної політики держави й одночасно вважається невід'ємним складником системи соціального захисту і соціальної роботи, зокрема. Соціальне забезпечення – це форма розподільчих відносин в капіталістичному суспільстві, тоді як соціальне страхування є його методом створення фондів, причому далеко не універсальним, хоча і основним в більшій частині країн. Одним із видів соціального забезпечення являється соціальна політика(підкування).

Соціальна підтримка (піклування) – це система заходів із матеріального забезпечення за рахунок державного та місцевого бюджетів та інших джерел фінансування громадян, які не набули з різних причин юридичного права на пенсії та інші види допомог, але потребують соціальної допомоги й не можуть самостійно вийти зі скрутного становища. Одним із самих нагальних сучасних завдань є розробка науково-обґрунтованої державної сімейної політики України, яка б змогла підтримати та зміцнити наявний інститут сім'ї, забезпечити найкращі умови для повноцінного розвитку та життєдіяльності сім'ї.

РОЗДІЛ 2

СІМЕЙНИЙ БЮДЖЕТ, ДЖЕРЕЛА, ЧИННИКИ ТА УМОВИ ЙОГО НАЛЕЖНОГО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

2.1. Поняття про сімейний бюджет у контексті річного державного бюджету країни

Основна економічна реформа економіки України радикально змінює фінансове управління соціально-економічними процесами за рахунок бюджетних джерел управління і використання коштів.

«Бюджет (від англ. budget – сумка) – це система показників, що характеризують джерела надходження і розподіл коштів. Бюджет розглядається з одного боку, як сукупність, масу фінансових ресурсів, коштів, які має у своєму розпорядженні будь-який економічний суб'єкт (держава, республіка, регіон, підприємство), з іншого – як співвідношення доходів і витрат економічного суб'єкта, баланс його коштів, що характеризує відповідність їх джерела надходження і витрат упродовж певного періоду» [1].

«Державний бюджет – це основний фінансовий план утворення і використання централізованого грошового фонду держави; він забезпечує дотримання пропорцій між рухом фінансових ресурсів та підтримання структури одержання й витрат коштів і збалансованості вартісних потоків у масштабі держави» [30].

Нині в Україні кошторис постає об'єктом розгляду і затвердження, лише прийнявши, про нього швидко забувають, а потім приймають рішення, які одразу руйнують його.

В цілому в неринковій економіці, таких, як ступінь втручання держави в створенні, рух, розподіл фінансових ресурсів набагато більше, ніж в ринковій економіці. Однак, у декотрих країнах бюджетно-регулююча функція держави яким властива ринкова система є досить висока і має тенденцію до збільшення.

Держава виконує авторитетність на товаровиробників, а через них відповідно і на ринок товарів, послуг, капіталу, робочої сили, використовуючи бюджети в контексті оподаткування і податкових пільг, грантів і субсидій, державних інвестицій, процентних ставок. Насправді, бюджет та нагляд за ринком - елементами механізму економічного управління

За типами суб'єктів виділяють: державний бюджет і бюджети територіальних одиниць (республіканський - Автономна Республіка Крим, області, міста, райони); промислові та виробничі підрозділи (філії, асоціації, компанії, організації); бюджети урядових організацій (партій, рухів, фондів, громадських об'єднань); сімейні бюджети і особисті (родина, громадяни, батьки, діти). Такий поділ відповідає виду кошторису в залежності від суб'єкта, органу або організації, у володінні, властивого як ринку, так і неринкової економіки [64, 864].

З точки зору сімейних і особистих бюджетів, вони створили економіку будь-якого роду. В минулому, соціалістична система була невід'ємною частиною бюджету сімей (близько чверті) через фонди соціального споживання, в першу чергу безкоштовну охорону здоров'я, освіту, соціальні послуги, стипендії, продажі товарів за зниженими цінами, тобто, вона частково утворена безпосередньо від держави. В умовах ринкової економіки є також громадські фонди споживання, але вони займають невелику частку сімейного бюджету.

«Сімейний бюджет – це план регулювання грошових доходів і витрат сім'ї, зазвичай складається на місячний термін Бюджет для середньої сім'ї визначається доходами середнього класу. До споживчого кошика для цієї категорії населення входять будинок, автомобіль, дача, сучасний дизайн житла, можливість подорожувати, навчати дітей, наявність цінних паперів і дорогоцінностей» [30].

Склад кошторису доходів сім'ї залежить від типу соціальних відносин в країні і рівня розвитку продуктивних сил. Якщо роль у сімейному доході

збільшується від властивості і індивідуальної трудової діяльності, то для ринкової економіки є таке специфічним.

Загальний дохід сім'ї не повинен бути нижче прожиткового мінімуму, які визначають вартість товарів і послуг, розрахованих на основі наукових норм споживання і наявності первинних засобів до існування.

«За період 01.01.2019 – 01.12.2019 рр. прожитковий мінімум в Україні встановлений у розмірі 1936 грн. для працюючого населення. Кризовий стан економіки України поки що не дозволяє підтримувати відповідний науково обґрунтований рівень прожиткового мінімуму для значної частини жителів, особливо соціально вразливих верств – багатодітних сімей, інвалідів, основної маси пенсіонерів і безробітних. Ці люди неспроможні без допомоги держави забезпечувати хоча б мінімальні свої потреби» [51].

Аналізуючи доходи бюджету сімейства, слід враховувати не тільки номінальну вартість, а реальну купівельну спроможність в залежності від рівня цін на товари, послуги та динаміки інфляції в країні. У той же час, варто звернути увагу, що розмір сім'ї і склад, взаємозв'язок між працюючими і непрацюючими в реальному світі надзвичайно різноманітні, особливо це спостерігається як в обсязі, так і в структурі доходів. Середні цифри не в змозі прийняти до уваги вказану різноманітність. Однак визнати типову ситуацію і виявити найбільш важливі тенденції її розвитку – властиві середнім величинам.

Заробітна плата всіх її різновидах і форм (трудовий дохід) в 2018 році склала більше 2/5 від загального доходу. Для сільського основного джерела доходу сім'ї являється дохід від особистого господарства (більше 50%) [51].

Отже, властиві трудові доходи родини у сукупному розмірі не досить високі, а це вказує на те, що заробітна плата втратила своє значення в якості основного джерела засобів для забезпечення життя населення України.

Для здійснення доходів одержуючи населенням, які ведуть домогосподарство в умовах ринкової економіки, споживчий кошик вимагає достатнього і відповідного асортименту товарів і послуг, щоб зробити їх за

доступними цінами для масового ринку, це вважається одним з ключових макроекономічних умов ринкової рівноваги. Існує дефіцит змоги вибору, коли споживчий ринок недостатньо заповнений. Але перш за все: якщо дохід сім'ї зіставляються не з роздрібними цінами (як в економіці сучасної України), тоді розподіл ринкового механізму деформується як на макрорівнях, так і мікрорівнях.

2.2. Джерела поповнення сімейного бюджету та їх характеристика

В умовах сьогодення під час узгодження сімейного балансу виділяють певні джерела його створення.

Всі сімейні доходи розділяють на два типи: грошові і натуральні. Звичайно найбільшими доходами у сім'ї є грошові, їх можна розділити на чотири види:

Перший і одночасно основний вид становить оплату працевдатних осіб на державних і приватних установах, організаціях що містить в собі основну заробітну платню, усі грошові премії та доплати.

До другого виду доходів відносяться пенсійні виплати, соціальні допомоги, стипендії, страховки, що виплачуються проживаючим особам у одній сім'ї.

Доходи, до яких належать усілякі нагороди, що не пов'язані з професійною діяльністю, аліменти від батьків чи дітей, інші грошові ресурси, що присудив суд – це є третій вид доходів сімейного кошторису.

Якщо людина займається веденням домашнього бізнесу чи являється підприємцем – кошти виручені з цих видів діяльності становлять четвертий вид доходів. Цей вид включає в себе такі чотири підгрупи:

- прибуток від ведення сільського господарства або городництва;
- гроші отримані від проведення операції з нерухомістю, використання автомобілів з метою заробляння грошей;

- прибутки що отримують від фінансових банківських кредитних операцій;

- кошти, одержані від ведення підприємницької діяльності усієї родини.

Якщо людина продукцією свого виробництва чи підприємства видає як заробітну плату за виконану роботу – це відноситься до натуральних доходів. Сюди також входять матеріальні цінності, подарунки, інші види матеріально-речових допомог. Сума натуральних і грошових прибутків визначається на ціновому ринку в момент їх одержання.

Основними грошовими доходами українського народу являється заробітна плата. Вона у 2019 календарному році становить 39%.

Доказом цього є соціальне опитування, проведене компанією Research&Branding Group. При відповіді на запитання що є основним доходом у їхніх сім'ях опитані респонденти відповіли по різному. Пенсія є основним джерелом виживання для 32% людей, громадяни які живуть з доходів від ведення домашнього господарства – 12%, для 8% - це соціальні допомоги. Також для 7% відповідаючих основною і більш значущою є грошова виплата, утримана неофіційно, так звана «зарплата в конвертах». З усіх опитаних 5% відмовились давати відповідь.

Значну увагу потрібно звернути на людей, у яких загальний бюджет складає нижче від рівня прожиткового мінімуму. Процент таких людей становить четверту частину, жителі великих міст становить 21%, в цей час у сільській місцевості – 35%.[50] Це та група людей, яка виживає на менші доходи, ніж є прожитковий мінімум.

Показник, який описує зміну купівельної спроможності номінальної заробітної плати – це індекс реальної зарплати.(Додаток А)

Варто відзначити що заробітну плату поділяють на два види:

- номінальна;
- реальна.

Заробітна плата, яка виплачується офіційно за виконану роботу прийнято називати номінальною. Усе що можна придбати з необхідних товарів, оплатити

комунальні послуги, за рахунок номінальної зарплати називається реальною зарплатнею. Тобто реальна заробітна плата, це те, на що достатньо коштів, по іншому це називається – купівельна спроможність(що людина спроможна купити і як проживе місяць на зарплату). З вище вказаного зрозуміло, що реальна заробітна плата на пряму залежить від номінальної і цін на товари та необхідні послуги(індекс споживчих цін) [53].

Додатково наводимо глобальний графік з динамікою зміни індексів інфляції та реальної зарплати в Україні за останні роки (зростаючим підсумком) (рис. 2.1.)

Видно, що після 2014 року ці індекси рішуче розійшлися в різні боки, хоча в нормі індекс реальної зарплати повинен коливатися десь в межах, близьких до 100%, бажано з невеликим перевищенням. Втім, зараз ситуація дещо нормалізується.

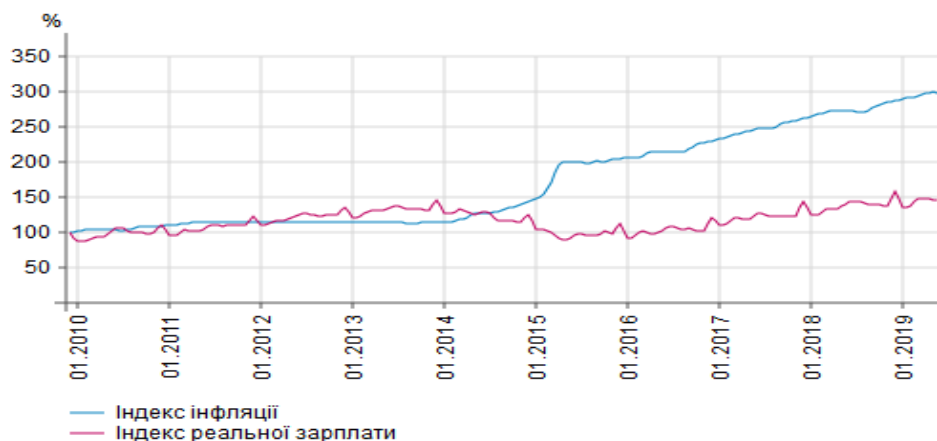

Рис. 2.1. Динаміка зміни індексів інфляції та реальної зарплати в Україні за останні роки [19].

Розмір середньої заробітної плати працівника підприємств у квітні становить 8480, це перевищує у 2,3 рази мінімальну зарплату. За одну відпрацьовану годину нараховано 61,55 грн. У квітні кількість відпрацьованих годин становить 151 година.

Заборгованість з виплати заробітної плати на 1 травня являє 2473,7 млн грн враховуючи зміни у споживчих цінах у квітні 2018 року індекс купівельної

спроможності становив 100,4 %. Порівняно з квітнем 2017 р. зарплата стала більша на 12,5% (рис. 2.2).

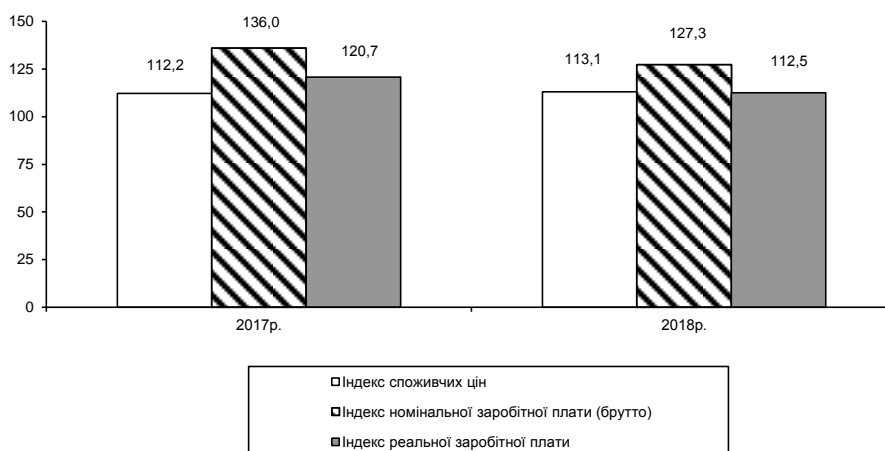

Рис. 2.2. Індекси заробітної плати та споживчих цін (квітень у % до квітня попереднього року) [51]

Проте кількість громадян, які одержали субсидії у квітні 2018 р. щоб покрити витрати на сплату комунальних послуг збільшились, їх отримали 6474 тис. домогосподарств (рис. 2.3). Середній розмір призначеної субсидії на одне домогосподарство у квітні приблизно становив 309,8 грн., у березні – 480,8 грн. У першому кварталі 2018року призначено субсидій для 764,6 тис. домоволодінь (рис.2.3.)

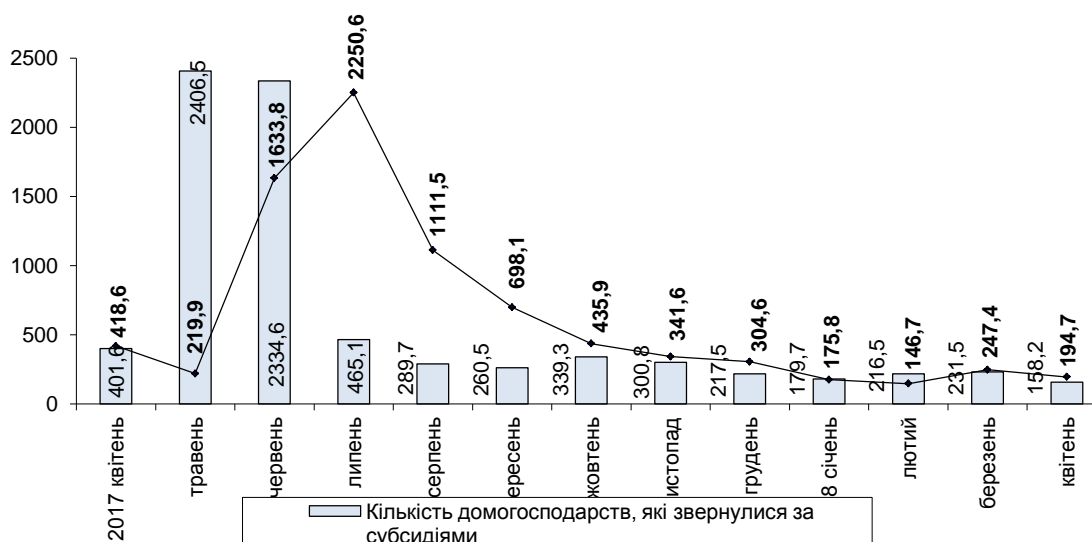

Рис. 2.3. Надання населенню субсидій для відшкодування витрат на оплату житлово-комунальних послуг у 2017–2018 роках (у звітному місяці, тис. домогосподарств) [51].

Населенням України за квітень сплачено 9,6 млрд.грн за комунальні послуги, а це є 167.5 % з усіх нарахованих сум для сплати, зокрема для електричної енергії 2,9 млрд. грн. і 104.0% - внаслідок погашення заборгованості за попередні роки. За природний газ громадяни заборгували – 14,9 млрд. грн, за опалення + воду – 13,3 млрд грн, за утримання будинків – 3,4 млрд. грн, за постачання холодної води – 1,9 млрд грн, за вивезення побутових відходів – 0,4 млрд. грн, за електроенергію – 3,9 млрд. грн. [23].

«Підсумовані грошові і натуральні доходи також поділяються на кілька видів залежно від ступеня повноти їх обчислення. Найбільш повними є сукупні прибутки сім'ї, що представляють собою суму всіх грошових і натуральних доходів усіх членів сім'ї. Всі грошові і натуральні приходи родини, які підлягають оподаткуванню, називаються сукупними оподатковуваними доходами, а вони за вирахуванням всіх податків та обов'язкових платежів. Всі грошові доходи, які оцінюються в гривні, за купівельною спроможністю поділяються на номінальні і реальні доходи. Номінальні доходи сім'ї – це доходи, які виражені грошовою сумою на момент їх отримання. Реальні доходи характеризують їхню реальну купівельну спроможність – кількість товарів і послуг, що купується на ці доходи. Купівельна спроможність грошових доходів сім'ї визначається кількістю товарів, які можна придбати на ці доходи» [12, 174].

2.3. Основні принципи, критерії та ознаки соціального захисту сімей в Україні

«Соціальний захист населення – це комплекс економічних, соціальних і правових заходів, а також сукупність інститутів, що забезпечують всім громадянам рівні можливості для підтримки певного рівня життя, а також підтримку окремих соціальних груп населення» [25,107].

Ринок неспроможний забезпечити гарантований дохід і зайнятість своїм учасникам. Громадяни з багатьох причин варіюються в залежності від доходу, стану здоров'я, присутні безробітні, інваліди, неповні сім'ї та інші. Одна з цілей соціальної ринкової економіки – створення ефективної системи соціального захисту. Таким чином, це відрізняє її від капіталізму або класичного ринку, який не забезпечує соціальний захист рівних можливостей в споживанні основних товарів і послуг.

Соціальний захист – сукупність організаційних, правових та економічних заходів, що спрямований на забезпечення добробуту членів суспільства в певних економічних умовах, метою якого є:

- забезпечення гідного життя непрацездатних громадян не нижче прожиткового мінімуму, встановленого державою;
- соціальна стабільність в суспільстві [36,62].

Заходи соціального захисту призначені надавати пасивну підтримку членам суспільства, які у скрутному становищі з певних причин. Дана підтримка приходиться у вигляді соціальної допомоги – допомоги людині або сім'ї, які не мають достатніх коштів для прожиття. Через подібну допомогу, соціальний захист здійснює лікувальну, реабілітаційну функцію, яка може допомогти людям, котрі знаходяться у важкій життєвій ситуації та захистити себе від злиднів і не опинитися на задвірках суспільства.

«До найважливіших гарантій соціального захисту відносяться: охорона праці та здоров'я громадян; мінімальний розмір оплати праці; державна

підтримка сім'ї, материнства, батьківства і дитинства, інвалідів і людей похилого віку; встановлення державних пенсій та допомог; розвиток системи соціальних служб»[14, 568].

Проте, цей список залишається відкритим, тобто може бути доповнений і розширений за допомогою включення до нього «інших гарантій» і удосконалюватись. Соціальний захист розглядається як особлива діяльність держави щодо забезпечення соціально значущих благ і послуг для всіх громадян без певних умов і обмежень (трудовий внесок, статус зайнятості, рівень доходів, наявність дітей і т.д.). У дійсності, соціальний захист у даній ситуації практично збігається з комплексною системою соціальних гарантій, що забезпечують кожному члену суспільства дотримання конституційних прав особистості. У такому випадку в кожній країні конкретними історичними умовами визначаються мінімальний набір і рівень вказаних гарантій.

Однак, у житті жодний не застрахований від обставин під впливом соціально-економічних, демографічних, екологічних та інших факторів, які в значній мірі не залежать від волі людей, тому вони їх подолати самотійно не можуть.

Таким чином, соціальний захист населення може розглядатися як: засіб виховання і розвитку особистості, забезпечення її основних прав; державна і громадська підтримка для певних груп людей, які перебувають у важкій життєвій ситуації і не спроможних подолати її самотійно, іншими словами це цілеспрямована підтримка.

«У світовій практиці виділяють два типи соціального захисту – активний і пасивний. Перший зорієнтований на працездатних членів суспільства і передбачає створення умов для самозахисту людей, в першу чергу, через активні дії на ринку праці та через їх участь у соціальному страхуванні. Пасивний соціальний захист націлений на непрацездатні й соціально вразливі верстви населення і полягає, перш за все, в прямій матеріальній підтримці. Критеріями виділення першочергових об'єктів соціального захисту є розмір середньомісячного доходу на члена сім'ї (у порівнянні з бюджетом

прожиткового мінімуму), наявність джерела засобів існування (безробітні, непрацевдатні – повністю або частково), екологічне та соціальне неблагополуччя (жертви соціальних і міжнаціональних конфліктів, біженці та переміщені особи, жертви і жителі екологічно неблагополучних територій), потреба в допомозі (вагітні жінки, ветерани війни і блокадники, особи після покарання у виправно-трудовах установах). Для кожної категорії соціально вразливих верств населення розробляється своя програма соціального захисту» [27, 234].

Мета специфіки соціального захисту населення – задоволення фізичних, соціальних та інших потреб літніх людей, хворих, безробітних, осіб з низьким рівнем доходів, тих, хто не здатний самостійно забезпечити гідне життя для себе і своєї родини, а також всіх членів суспільства щодо захисту здоров'я та нормального відтворення робочої сім'ї, виражається вона у формі розподілу матеріальних благ не в обмін на витрачені зусилля в процесі трудової діяльності.

Виходячи з цієї специфіки окреслюють такі ознаки соціального захисту населення:

- об'єктивні підстави, що викликають необхідність у застосуванні відповідних механізмів, спрямованих на підтримку або забезпечення певного рівня життя;

- будь-які способи надання засобів існування; закріплення правил надання соціального захисту в соціальних, у тому числі правових нормах [56, 357].

Основні принципи соціального захисту сформульовані в конвенціях Міжнародної організації праці (МОП) для створення кожної державної мети соціального забезпечення для всіх громадян в різних обставинах, які загрожують здоров'ю та добробуту. У конвенціях МОП, основні види соціального забезпечення регулюються їх мінімальним рівнем і категорій населенням до яких вони повинні належати. Національні системи з конкретним економічним, соціальним і культурним розвитком країни засновані на

конвенціях МОП. Максимально виражена сутність соціального захисту населення виступає в її функціях: економічної, політичної, демографічної та соціально-реабілітаційної. Економічна функція полягає: в заміщенні заробітку, який втрачається через старіння, непрацездатністю або втратою годувальника; часткове відшкодування додаткових витрат у разі певних життєвих умов; забезпеченні мінімальної грошової або натуральної допомоги малозабезпеченим громадянам.

«Соціальне забезпечення – це система забезпечення та обслуговування престарілих і непрацездатних громадян, а також сімей, в яких є діти. Вона, як правило, включає: пенсії; допомоги працюючим (по тимчасовій непрацездатності, по вагітності та пологах та ін); допомоги сім'ям, в яких діти; утримання і обслуговування людей похилого віку та інвалідів; допомоги по безробіттю та ін.» [52].

«Пенсія – це регулярні грошові виплати, що надаються громадянам при досягненні певного віку, при отриманні статусу інваліда, в разі втрати годувальника, а також за вислугу років і особливі заслуги перед державою. Мінімальний розмір якої з 1 липня 2019 р. становить 1564 грн. Розрізняють трудові та соціальні пенсії» [51].

Трудові пенсії складаються з таких: пенсії за віком; інвалідності; у випадку втрати годувальника; за вислугу років. Декотрим громадянам вона призначається на пільгових умовах, це стосується тих людей, які працюють на виробництвах шкідливим для здоров'я, а також багатодітних матерів, батьків дітей з обмеженими можливостями. Пенсійне забезпечення по інвалідності настає у зв'язку з довгостроковою або постійною працездатністю (люди з особливими потребами). Умови і норми пенсії залежить від характеру трудових відносин, причин настання інвалідності та багато чого іншого. Після отримання інвалідності в результаті нещасних випадків на виробництві, професійних захворювань, вона призначається незалежно від тривалості трудового стажу. Якщо інвалідність наслідок загального захворювання, то при розрахунку пенсії враховується певний загальний трудовий стаж. У зв'язку з втратою

годувальника, пенсія призначається непрацездатним членам сім'ї померлого, яких раніше він утримував (діти, брати, сестри та ін.). Пенсійне забезпечення за період трудової діяльності, який вираховується роками встановлюється тим категоріям громадян, які працюють у сфері, що призводить до втрати працездатності або придатності до настання віку, що дає право на пенсію (працівники авіації, шахтарям, геологам, морякам та ін.) Соціальна пенсія призначається непрацюючим громадянам при відсутності права на трудову. Розмір їх диференційований: від 30% до 200% мінімальної пенсії за віком.

Соціальне забезпечення також включає в себе виплату допомог працюючому населенню. До них відносять: допомога по тимчасовій непрацездатності, по вагітності та пологах. В соціальній ринковій економіці особлива увага приділяється сім'ям з дітьми. Соціальні послуги для людей похилого віку та інвалідів – важлива частина соціального захисту і відноситься вона до державних центрів соціального обслуговування, а також до приватного сектору. До них відносяться громадські об'єднання, в тому числі професійні асоціації, благодійні та релігійні організації, діяльність яких пов'язана з соціальним обслуговуванням громадян похилого віку та інвалідів. Виплата допомоги по безробіттю – інший напрямок діяльності соціального забезпечення, розмір якого обчислюється в різних країнах неоднаково.

«Соціальні гарантії – це реалізації державою конституційних прав громадянина поліпшення найважливіших соціальних благ і послуг. Соціальні гарантії, що надаються державою населенню в Україні, включають: право громадянина вибір місця роботи, на професійну діяльність; мінімальний розмір оплати праці; мінімальний розмір пенсії; одноразова допомога при народженні кожної дитини; щомісячну допомогу на дітей одиноких матерів, військовослужбовців, що проходять військову службу за призивом, на дітей, батьки яких ухиляються від сплати аліментів тощо»[28, 38].

«Соціальна допомога – це турбота про громадян, які потребують підтримки, сприяння у зв'язку з віком, станом здоров'я, соціальним становищем, недостатнім рівнем особистого доходу на основі перевірки

нужденності. В Україні така допомога надається пенсіонерам, інвалідам, біженцям і вимушеним переселенцям, громадянам, які зазнали впливу радіації внаслідок катастроф на АЕС та інших аварій. Соціальна допомога представляється у вигляді грошових і (або) натуральних виплат (безкоштовні обіди, житло, одяг, послуги)» [34,100].

«Соціальне страхування – це система матеріального забезпечення у разі тимчасової втрати працездатності, старості, інвалідності, втрати годувальника, а також оздоровчих заходів (санаторії, будинки відпочинку, лікувальне харчування, піонерські табори та ін.) З точки зору кола впливу і сфери поширення, соціальне страхування поділяють на державне, регіональне, муніципальне (місьцеве), професійне (з професійно-галузевою ознакою), міжнародне» [11, 103]. Соціальне страхування включає в себе не тільки грошові виплати, компенсації, а й деякі послуги для лікування, реабілітації та профілактики. За рахунок роботодавців, працівників, з можливою участю держави здійснюється фінансування даного страхування. Виплати проводяться із спеціальних ресурсів, що на основі внесків (пенсійні фонди, фонди медичне страхування та ін.).

В цілому, слід підкреслити, що більшість видів соціального захисту надається безкоштовно за рахунок від централізованих позабюджетних установ соціального призначення або частини бюджетних коштів. Разом з тим всі види соціального захисту в рамках соціальної допомоги та соціальної підтримки умовах обмежених фінансових і матеріальних ресурсів, повинні надаватися з урахуванням нужденності .

Отже, сімейний бюджет – це план використання на накопичення грошових доходів і який зазвичай складається на місяць. В основному існує декілька джерел формування сімейного бюджету – це оплата праці, всілякі винагороди за нетрудову діяльність, доходи від домогосподарської та підприємницької діяльності членів сім'ї.

Але не кожен громадянин України може забезпечити себе самостійно, тому у такому випадку держава виплачує допомогу сім'ям, які це

потребують у розмірі визначеним державою. Також існують різні види сімейного бюджету. Це – спільний, спільно-роздільний, роздільний. Кожна сім'я в залежно від бажань і можливостей подружжя визначає для себе вид сімейного бюджету.

2.4. Умови дієвого соціального забезпечення молодих сімей та особливості формування їх бюджету

Важливим показником життєвого рівня молоді, новоспечених сімей є стан забезпечення належними умовами проживання. Молоді сім'ї найбільше потребують поліпшення житлових умов, адже вони не мають можливості отримати доступ до ринку житла без бюджетної підтримки, тому проблема забезпечення молодих сімей житлом є дуже гострою та актуальною. Останні роки просліджується тенденція постійного зростання вартості житла на первинному та вторинному ринках. Тому ринок житла, що склався на цей час, доступний переважно для громадян з високим рівнем доходу, які спроможні самостійно вирішити свої житлові проблеми. Недостатній рівень доходів та незадовільні житлові умови громадян призводять до міграційних процесів і відтоку висококваліфікованих фахівців та обмежують можливість народження дітей у сім'ях, які потребують покращення умов для проживання [18].

Для вирішення даної проблеми молоді пропонується: надання пільгових довгострокових кредитів для будівництва (реконструкції) чи придбання житла за рахунок бюджетного капіталу; іпотечного пільгового кредитування за рахунок власних і залучених коштів Державного фонду сприяння молодіжному житловому будівництву строком до 30 років та звільнення молодих сімей з дітьми від сплати відсотків за користування кредитом; часткової компенсації відсоткової ставки кредиту, наданого для будівництва (реконструкції) чи придбання житла; надання за рахунок державного бюджету державної підтримки для будівництва чи придбання житла в межах 30 відсотків його

вартості. Це оговорюється також у «Державній програмі забезпечення молоді житлом на 2013– 2017 роки». Значна кількість українських молодих сімей мешкає разом з батьками одного з членів сім'ї, проте більшою мірою таке мешкання є вимушеним.

«Інституція, яка забезпечує виконання житлових програм за рахунок грошей місцевих та державного бюджетів, – Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву.

Надання громадянам, які потребують покращення житлових умов, пільгових кредитів на зручних умовах:

1. Мінімальний перший внесок – 6% від вартості житла.
2. Базова ставка за користування кредитом:
 - якщо немає дітей – 3% річних;
 - якщо є 1 дитина – 0% річних;
 - 2 дитини – за рахунок бюджетних коштів погашається 25 відсотків суми зобов'язань за кредитом;
 - 3 дитини і більше – погашається 50 відсотків суми зобов'язань за кредитом .

Учасником програми можуть бути:

- сім'я, в якій чоловік та дружина віком до 35 років включно;
- неповна сім'я в якій мати (батько) віком до 35 років включно мають неповнолітніх дітей (дитину);
- одинокі молоді громадяни віком до 35 років включно.

За офіційними даними, на квартирному обліку перебуває 650 тисяч сімей. Близько 10%-12% – це молоді сім'ї. Це приблизно 70 тисяч молодих сімей. Більшість молодих сімей не вірять, що можуть отримати щось від держави, і тому не стають на такий облік. Зневірившись – вони виїжджають з країни. І коли соціально та економічно активна молодь виїжджає – немає жодного позитиву для України» [9, 292]. Оскільки молоді люди років до 35 років складають основну частину репродуктивного населення, сімейна політика є

невід'ємною складовою молодіжної державної політики. Ефективна сімейна політика – довгострокові інвестиції держави у збільшення її демографічних показників (народжуваності, приросту населення).

«У 2019 році в Україні може відбутися збільшення розміру допомоги при народженні дитини (у ВРУ знаходиться кілька законопроектів про підвищення суми виплати на першу, другу і третю дитину). На сьогоднішній день грошова підтримка від держави надається батькам, які звернулися до управління соціального захисту населення (УСЗН) в межах встановленого законом терміну (1 рік з моменту народження дитини). Загальний розмір декретних виплат складає 41 280 гривень. Однак отримати всю суму грошової допомоги за народження у батьків відразу не вийде, оскільки "дитячі" виплачуються в два етапи. Перший – одноразова допомога (10 320 гривень) зараховується на банківський рахунок матері або батька через 1–2 місяці після оформлення допомоги. Другий етап — сума, що залишилася (30 960 гривень) сплачується рівними частинами (860 грн.) протягом трьох років»[27,107].

За період існування незалежної України була сформована ґрунтовна законодавча база, що надає всебічні гарантії щодо підтримки молоді. Однак правові гарантії в багатьох аспектах лишаються нереалізованими, а механізми їх дії недосконалими, такими, що не відповідають реаліям і потребам молоді. Державна молодіжна політика вимагає формування і практичної реалізації комплексних заходів, зокрема щодо вирішення всіх аспектів проблем зайнятості, надання рівних можливостей на ринку праці, підвищення рівня оплати праці, сприяння розвитку малого бізнесу тощо. Необхідною лишається адекватна можливість вирішення сімейних житлових проблем.

Як вести сімейний бюджет молодій сім'ї відомо не кожному, а якщо навчитися грамотно розпоряджатися власними фінансами, то можна не тільки забути про примусову економії в кінці кожного місяця, але і обрати щось дійсно важливе.

«Перш ніж складати бюджет для молодій сім'ї, потрібно ознайомитися з усіма етапами:

- підрахунок запланованих доходів – до них відноситься зарплата, соціальні виплати, додатковий заробіток і т.д.;
- необхідні щомісячні витрати – їх в свою чергу слід поділити на додаткові підкатегорії:
 - а) витрати на дітей;
 - б) витрати на сім'ю в цілому;
 - в) персональні витрати на кожного члена сім'ї;
- бажаним отримати кредит, доведеться включати і його в особистий бюджет, бо він має на увазі щомісячні виплати;
- відкладання грошей на великі покупки;
- засоби для поточних потреб, що складаються з продуктів харчування, комунальних платежів, покупки медикаментів та інше»[5]

Також не слід виключати графу «непередбачені витрати», на випадок поломки побутової техніки або якщо комусь з членів сім'ї знадобляться гроші на лікування.

Склавши детальний план усіх доходів і розтрат, найважливіше – строго дотримуватися кожного пункту і постійно записувати будь-які фінансові надходження або витрати. На сьогоднішній день розроблено багато програм і додатків, що працюють на платній і безкоштовній основі. Їх основна функція полягає не тільки в максимально точному підрахунку, але і в допомозі при подальшому плануванні бюджету молодій сім'ї.

Висновки до розділу 2

1. Бюджет – це система показників, що характеризують джерела надходження і розподіл коштів.

Державний бюджет – це основний фінансовий план утворення і використання централізованого грошового фонду держави, він забезпечує дотримання пропорцій між рухом фінансових ресурсів та підтримання

структури одержання й витрат коштів і збалансованості вартісних потоків у масштабі держави.

Склад кошторису доходів сім'ї залежить від типу соціальних відносин в країні і рівня розвитку продуктивних сил. Якщо роль у сімейному доході збільшується від властивості і індивідуальної трудової діяльності, то для ринкової економіки є таке специфічним.

Загальний дохід сім'ї не повинен бути нижче прожиткового мінімуму, які визначають вартість товарів і послуг, розрахованих на основі наукових норм споживання і наявності первинних засобів до існування.

2. В умовах сьогодення під час узгодження сімейного балансу виділяють певні джерела його створення. Весь сімейний бюджет розділяють на два типи: грошові і натуральні. Звичайно найбільшими доходами у сім'ї є грошові, їх можна розділити на чотири види: Перший і одночасно основний вид становить оплату працевдатних осіб на державних і приватних установах, організаціях що містить в собі основну заробітну платню, усі грошові премії та доплати. До другого виду доходів відносяться пенсійні виплати, соціальні допомоги, стипендії, страховки, що виплачуються проживаючим особам у одній сім'ї.

3. Соціальний захист – сукупність організаційних, правових та економічних заходів, що спрямований на забезпечення добробуту членів суспільства в певних економічних умовах. Заходи соціального захисту призначені надавати пасивну підтримку членам суспільства, які у скрутному становищі з певних причин. Дана підтримка приходить у вигляді соціальної допомоги – допомоги людини або сім'ї, які не мають достатніх коштів для прожиття. Через подібну допомогу, соціальний захист здійснює лікувальну, реабілітаційну функцію, яка може допомогти людям, котрі знаходяться у важкій життєвій ситуації та захистити себе від злиднів і не опинитися на задвірках суспільства. Мета специфіки соціального захисту населення – задоволення фізичних, соціальних та інших потреб літніх людей, хворих, безробітних, осіб з низьким рівнем доходів, тих, хто не здатний самотійно забезпечити гідне життя для себе і своєї родини, а також всіх членів суспільства

щодо захисту здоров'я та нормального відтворення робочої сім'ї, виражається вона у формі розподілу матеріальних благ не в обмін на витрачені зусилля в процесі трудової діяльності.

Основні принципи соціального захисту сформульовані в конвенціях Міжнародної організації праці (МОП) для створення кожної державної мети соціального забезпечення для всіх громадян в різних обставинах, які загрожують здоров'ю та добробуту.

4. Склавши детальний план усіх доходів і розтрат, найважливіше – строго дотримуватися кожного пункту і постійно записувати будь-які фінансові надходження або витрати. Якщо доходи дорівнюють витратам, то це збалансований бюджет. Якщо передбачувані витрати перевищують доходи, то цей бюджет має дефіцит. Бюджет, в якому доходи перевищують витрати, буде мати надлишок. Якщо доходи перевищують витрати, необхідно виключити з планів зайві покупки, щоб збалансувати бюджет.

РОЗДІЛ 3

МЕТОДИКА ТА ЕМПІРИКА РОЗРАХУНКУ МІСЯЧНОГО СІМЕЙНОГО БЮДЖЕТУ

3.1. Складання сімейної карти (на засадах соціометрії ДЖ. Морено) і визначення конкретного набору проблем окремої сім'ї

Соціометрія – теорія вивчення міжособистісних відносин, автором якої є австрійсько-американський психолог та соціолог Якоб (Джакоб) Морено. Зрідка соціометричну процедуру називають методикою вивчення внутрішніх групових зв'язків та ієрархією в маленьких групах осіб. Доволі часто вчені звертають увагу на таку групу та її процеси. «На початку ХХ ст. важливим етапом у формуванні соціально-психологічного наукового мислення було дослідження соціальної фосилізації (підвищення швидкості або продуктивності діяльності людини внаслідок актуалізації у її свідомості образу іншої людини чи групи людей, як суперників чи спостерігачів за її діями) та соціальної інгібіції (погіршення продуктивності діяльності, її швидкості і якості, стримування дій індивіда під впливом присутності інших)» [3].

Формування соціальних відносин Я.Л. Морено розглядає через призму соціометрії, вперше ввівши і використавши це поняття. Під соціометрією автор розуміє вимірювання соціальних відносин, в самому широкому сенсі – будь-яке вимірювання будь-яких соціальних відносин. У дослідженні зазначеного напрямку соціометрії відводиться визначальна роль: "Соціометрія має три аспекти: *socius* – оточуючі люди, *metrum* – вимірювання, і *drama* – дія. У результаті з'явилися три сфери дослідження: дослідження груп, метричні дослідження і дослідження дії.

Таким чином, суспільні утворення, за Морено, ґрунтуються на відносинах між індивідуумами та між особами і предметами. В основі відносин між персонами лежать потяг, тяжіння та відштовхування, які можуть виражатися

вербально, через дію, рух та жестикуляцію, а також поширюватися в просторі [30].

Вагомим внеском Морено в дослідження взаємодії осіб є спроба оцінити силу такої взаємодії: "Емоційна єдність між індивідуальністю має два компоненти: "проективну" (ту, що йде від індивідуума) і "ретроактивну" (ту, що повертається). Одна особа може привертати до себе увагу більшої кількості осіб, ніж інша". Морено називає це явище "емоційною привабливістю (ємністю)".

Цілком погоджуємось з висновком Морено щодо емоційної ємності, яку можна вважати комунікативним потенціалом особистості. На думку дослідника вона є рушійною силою для створення соціальних утворень.

Взаємодію особистостей Морено розглядав в двох аспектах: як підґрунтя зародження суспільних утворень і як засіб для їх дослідження [68].

Засновник психодрами використовує в своїх дослідженнях поняття соціальний атом (найменший неподільний елемент соціальної структури); види якого є: парні, трикутники, ланцюги, чотирикутники, багатокутники, а також мережі (в тому числі і психологічна мережа) і припускає виникнення структур, які об'єднують зазначене у великих мережах [29].

Коли молоді люди одружуються у них починають виникати проблеми. Ці проблеми бувають різного характеру: побутового, житлового, проблеми із пошуком роботи, із здоров'ям. Виникнення таких проблем спричиняє конфлікт у сім'ї, після проведеного аналізу і опитування, половина респондентів основною причиною виникнення конфлікту вважає алкоголізм. Недаремно алкоголізм вважають хворобою 21 століття, адже він порушує не тільки психіку людини що вживає алкоголь, але і впливає на емоційний і психічний стан людей що оточують його. Окрім алкоголізму на психологічну атмосферу у сім'ї впливають і фінансові проблеми. Для вирішення таких проблем буде краще якщо сім'я об'єднається і спільними зусиллями знайде вихід із створених ситуацій. (Додаток В)

Дуже часто молода сім'я потребує грошової допомоги, а деякі сім'ї взагалі живуть за межами бідності. Сімейний кошторис молодят може складатися лише із заробітної плати чи стипендії молодих людей, іноді його доповнюють виплати на дитину, другорядні заробітки. В наш час основну роль у створенні сімейного бюджету молодої сім'ї відіграє допомога батьків. Кожна створена молода сім'я мріє проживати окремо від батьків, тому житлова проблема теж посідає певне місце у житті людей. Таку проблему створюють фактори: згортання практики надання безкоштовного житла державою і дорожнеча житла на ринку, лише невелика кількість сімей має змогу проживати окремо, адже більшість молодих сімей проживає разом. З одного боку це є позитивний момент тому що молоді люди мають можливість покращити своє матеріальне становище, мають час на навчання, вторинну роботу, відпочинок.

Основними причинами розпаду молодого сімейства є вище описані фінансові та житлові проблеми, але не лише ці дві проблеми впливають на існування сім'ї. До цих проблем додається проблема працевлаштування, молоді спеціалісти не хочуть працювати за мінімальну зарплату. У наслідок того не можуть знайти роботу у своєму місті, тому розпочинають пошуки у іншому. Часто від безвиході виїжджають за кордон. Тривала відсутність одного із подружжя не сприяє зміцненню і збереженню сім'ї і призводить до розлучення. Одружуючись молода сім'я перші місяці проживає радісно, безтурботно, безконфліктно, і тільки коли весільна святкова атмосфера проходить вони починають розуміти усю суть сімейного життя. Починається розподіл домашніх обов'язків, починають розуміти зміну своєї ролі. З часом виникають перші сварки, непорозуміння, приниження один одного. Часто виконання домашньої роботи лягає на жіночі плечі.

Під час опитування молодих родин вони на перше місце ставлять взаєморозуміння, повагу, емоції, а вже потім матеріальні та грошові проблеми. Насправді все відбувається по іншому. У ранньому шлюбі подружжя вважає, що для того щоб був міцний шлюб, потрібні спільні інтереси (відвідування друзів, кінотеатр, захоплення). Серед усіх вказаних проблем значне місце

займають і медичні проблеми. Часто молоді люди виходять не підготовлені до шлюбу, недостатнє статеве виховання. Але не зважаючи на всі ці проблеми, фактори, більшість осіб розлучення не вважає вирішенням конфлікту. Шлях збереження сім'ї – це знаходження компромісу, домовленості, обговорення проблем та шляхів їх вирішення.

«В результаті глибокої соціально-економічної кризи значна частина населення нашої країни опинилася в зоні проблем. Відбулися значні деформації в структурі задоволення матеріальних і духовних потреб людей. У групу малозабезпечених в даний час потрапляють не тільки багатодітні, неповні та безробітні, але також молоді, студентські сім'ї, ті які мають малолітніх дітей. У категорії родин, що потребують особливої допомоги, на перше місце висувається молоде сімейство. І все це визначає необхідність розгляду питань того, як вони створені на основних концепціях Морено, і що належить зробити для поліпшення її життя»[9,292].

3.2. Типові розрахунки місячного сімейного бюджету українських сімей

Відомо, що під сімейним бюджетом розуміють структуру всіх доходів та витрат сім'ї за певний період часу (місяць, рік). Вивчення сімейних бюджетів окремих родин дає досить повне уявлення про стан економіки будь-якої країни. Дані про нього дають змогу оцінити ступінь економічного розвитку країни.

Основними етапами ведення сімейного бюджету є:

Етап 1. Постановка цілей (сформувані загальну сімейну мету, яка найкраще відповідає потребам всім членам родини).

Етап 2. Бюджетування (потрібно розділити сімейні витрати на три великі блоки: 1. необхідно, 2. потрібно, 3. хочемо. Варто планувати фінанси сімейства на початку кожного місяця. Розділіть та заплануйте всі майбутні розходи,

формуючи основу родинного бюджету на місяць, виходячи з принципу «необхідно, потрібно та хочу»

Етап 3. Ведення бюджету (відстеження сімейних витрат).

Етап 4. Аналіз бюджету (аналіз загальних витрат сім'ї).

Етап 5. Замкнутий круг витрат (суворий контроль за дотриманням витрат для досягнення спільної мети) [13].

«Фахівці виділяють три типи сімейного бюджету, кожен з яких має свої переваги і недоліки, і лише самі члени можуть вибрати, який варіант їм більше підходить.

1. Спільний бюджет – це найпоширеніший тип сімейного бюджету.

При такому способі поділу грошей, всі кошти, зароблені членами родини, складаються разом, а потім обоє вирішують, як і на що витратити гроші. Ідея спільного бюджету прийшла до нас з патріархальних сімей, де чоловік працював, а жінка вела господарство. Сьогодні загальний гаманець використовують дружини з приблизно рівними доходами.

2. Спільно-роздільний (пайовий) в даний час набуває все більшої актуальності. Цей принцип працює краще за все у випадку, якщо різниця між зарплатами подружжя незначна. Для цього треба спочатку розрахувати, скільки грошей родина витрачає щомісяця на харчування, комунальні платежі, господарські витрати та інші потреби. Далі ця сума розподіляється між членами сім'ї або навпіл, або в співвідношенні, яке вважатиметься справедливим. Таким чином, у кожного залишаються особисті гроші, які можна витратити на власний розсуд.

3. Роздільний бюджет, в нашій країні рідко застосовується в чистому вигляді. Цей стиль сімейного планування прийшов до нас із Заходу, де жінки намагаються бути незалежними і ні в чому не поступатися чоловікам. Такий тип розподілу грошей більше прийнятий серед пар, в яких обоє з подружжя мають досить високий дохід» [16].

Отже, для прикладу дозволено розібрати родинний кошторис української сім'ї Кобильняк, яка за місцем проживання мешкає у м. Тернополі в 2-х

кімнатній квартирі 6-ти поверхового будинку, вони використовують свій спільний бюджет для ведення домашнього господарства. Склад сім'ї наданий у табл. 3.1.

«Доходи сім'ї – це сукупність надходжень із різних джерел, які отримує сім'я як у грошовій, так і натуральній формах. Величина сімейних доходів є однією з найважливіших характеристик рівня життя населення. Водночас рівень доходів, а також обсяг і структура споживання слугують показником соціального статусу людини, її становища в суспільстві» [40, 248].

Для того, аби забезпечити гідне життя для сім'ї потрібні відповідні джерела надходження грошових коштів. Серйозним питанням при цьому є створення бюджетних ресурсів родини, систематика прибутків сім'ї та встановлення джерел їх отримання, а також передбачення цих доходів на перспективу.

Склад сім'ї Кобильняк

Таблиця 3.1

№ з/п	Члени сім'ї	Прізвище, ім'я, по-батькові	Місцероботи	Шляхи отримання коштів
1.	Батько	Кобильняк Андрій Анатолійович	Будівельник	Основна заробітна плата
2.	Мати	Кобильняк Оксана Михайлівна	Вихователь дитячого садка	Дикретна відпустка
3.	Син	Кобильняк Максим Андрійович	Студент ТНЕУ	Стипендія
4.	Дочка	Кобильняк Анастасія Андріївна	Учениця ЗОШ №3 м. Тернопіль	На утриманні батьків
5.	Дочка	Кобильняк Маргарита Андріївна	Учениця ЗОШ №3 м. Тернопіль	На утриманні батьків
6.	Син	Кобильняк	Учень ДНЗ	На утриманні

		Богдан Андрійович	«Сонечко»	батьків
7.	Син	Кобильняк Владислав Андрійович	До 3-х років	На утриманні батьків

«Структура доходної частини сімейного бюджету залежить від характеру суспільних відносин у країні та рівня розвитку продуктивних сил. Сукупний сімейний дохід не повинен бути нижчим за прожитковий мінімум, тобто вартості (грошової оцінки) набору товарів і послуг, розрахований на основі наукових нормативів споживання і забезпеченості населення першочерговими життєвими засобами». [62].

Отже, прибуткова частка сімейного кошторису родини Кобильняк складається тільки з постійних (заробітна плата, стипендія та відсотки за банківський вклад) доходів (табл. 3.2, рис.2.1).

Таблиця 3.2

Прибуткова частина сімейного бюджету родини Кобильняк за вересень 2019 року, м.Тернопіль

№ з/п	Тип доходу	Прізвище, ім'я, по-батькові	Вид доходу	Розмір
		Кобильняк Андрій Анатолійович	Заробітна плата	8000,00 грн.
		Кобильняк Оксана Михайлівна	Допомога по догляду за дитиною до 3-х років	2207,00 грн.
		Кобильняк Максим Андрійович	Стипендія	1280,00 грн.
		Кобильняк	Відсотки	120,00 грн.

		Оксана Михайлівна	банківський вклад	
<i>Всього постійного доходу:</i>				11607,00 грн.
	Одноразовий	-	-	0,00 грн.
<i>Всього одноразового доходу:</i>				0,00 грн.
	Тимчасовий	-	-	-
<i>Всього тимчасового доходу:</i>				0,00 грн.
Всього доходу:				11607,00 грн.

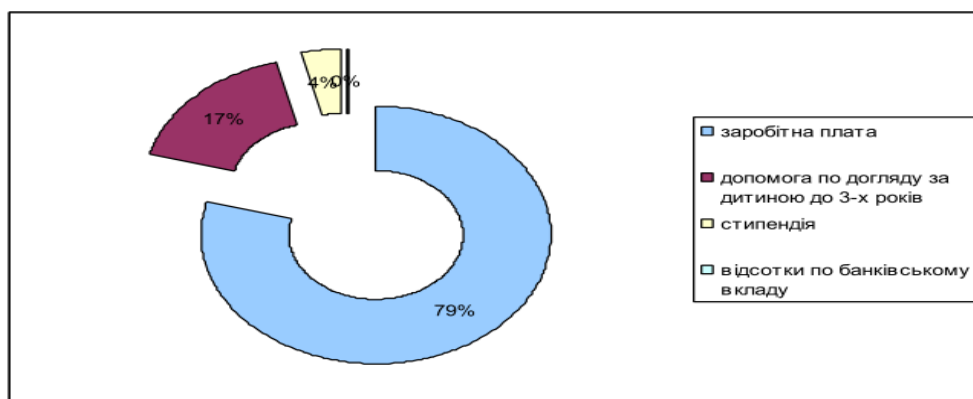

Рис. 2.1. Структура дохідної частини бюджету за вересень 2019 року

Основні напрями, які впливають на збільшення доходів родини:

1. Зменшення споживання.
2. Перехід до самозабезпечення.
3. Пошук додаткової роботи.
4. Використання соціальних зв'язків.

Для того, щоб сім'я могла нормально існувати, необхідні витрати поточного характеру, витрати на товари тривалого користування, а також витрати на відповідні послуги.

Витрати родини – сукупність платежів, які здійснюються членами родини з метою забезпечення її життєдіяльності, що включають витрати на придбання продовольчих і непродовольчих товарів та оплату послуг, витрати на інвестиційні вкладення, податки, майно та інші здійснені платежі [71].

«Витрати сімейного господарства розподіляють за такими ознаками.

За характером появи:

– Очікувані – витрати, які сім'я має намір здійснити у відповідний момент часу або з певною періодичністю.

– Непередбачені (випадкові) – витрати, які сім'я не мала наміру здійснювати, тобто це витрати, які виникли спонтанно.

За формою здійснення:

– Грошові – витрати, які потребують здійснення грошових платежів – як готівкових, так і безготівкових.

– Негрошові – витрати, які не передбачають здійснення грошових платежів, а їх обсяг визначається вартістю тих речей, предметів і продуктів харчування, які передані як допомога чи дарування родичам.

За періодичністю:

– Постійні витрати – витрати, які родина здійснює постійно, як на даний час, так і в майбутньому.

– Тимчасові витрати – витрати, які в майбутньому можуть зникнути.

За можливістю споживання:

– Споживчі – це витрати сім'ї і окремих її членів на купівлю продуктів харчування, на оплату комунальних послуг, одягу та взуття, меблів тощо.

– Неспоживчі – включають витрати, пов'язані з веденням особистого підсобного господарства тощо.

За черговістю здійснення:

– Первинні – витрати, які необхідно здійснити в першу чергу.

– Вторинні – витрати, без яких людина чи сім'я може підтримувати свою життєдіяльність» [60].

Отже, здійснимо аналіз витрат сім'ї Кобильняк. Вони проживають у 2-х кімнатній квартирі, за яку повинні оплатити комунальні послуги. Кожних 5-7 днів родина закупляє продукти харчування у місцевому супермаркеті. Також один раз в місяць одному із членів сім'ї купляється необхідний одяг. Оскільки у них не має власного авто, інколи приходиться користуватись громадським транспортом, але як багатодітна сім'я для них це є безкоштовно, тому це не впливає на сімейний бюджет. Максим за допомогою сервісу Приват24 «Копілка» зі своєї стипендії відкладає по 100 грн, щоб поїхати на омріяний відпочинок в Італію.

Видаткова частина сімейного бюджету родини Кобильняк складається з первинних та вторинних видатків. Складемо всі видатки за вересень 2019 року в таблицю 3.3.

Таблиця 3.3

Видаткова частина бюджету родини Кобильняк за вересень 2019 року

№ з/п	Тип видатків	Назва	Сума, грн.
.	Первинні	Оплата комунальних послуг:	1328,6
		- за спожитий газ;	0
		- за електроенергію;	140,83
		- за водопостачання;	344,38
		- за тепlopостачання;	132,00
		- за обслуговування житла;	314,54
		- кабельне телебачення;	107,85
		- послуги зв'язку «Укртелеком»;	50,00
		- домофон;	30,00
		- за мобільний зв'язок.	9,00
			200,00
		Купівля продуктів харчування	4200,0

			0
		Купівля одягу абовзуття	2500,0
			0
		Транспорт:	60,00
		- пальне;	0,00
		- автобус;	60,00
		- таксі.	0,00
		Особиста гігієна:	320,00
		- медицина;	180,00
		- волосся та манікюр.	140,00
		Позашкільне навчання	0,00
Всього постійних витратів:			8408,6
			0
.	Вторинні	Короткостроковий кредит	0,00
		«Копілка» (Приват 24)	100,00
		Різні непередбачувані витрати	200,00
Всього вторинних витратів:			300,00
Всього витратів:			8708,6
			0

Для визначення виду родинного бюджету сім'ї Кобильняк проаналізуємо доходи та витрати за вересень 2019 року:

Витрати – 8708,60 грн.

Доходи – 11607,00 грн.

Доходи – витрати = 11607,00 грн. – 8708,60 грн. = 2898,4 грн.

У підсумку, за поточний місяць кошторис є надлишковим.

У межах бюджету сімейства можливе створення грошових фондів (як особисті чи загальні, так і фонди споживання або нагромадження).

При цьому слід урахувати існування в певних співвідношеннях «коротких грошей» і «довгих грошей» у бюджеті сім'ї. «Короткі гроші» у бюджеті – заробітна плата, разові премії та інші кошти, слід витратити на поточне споживання. «Довгі гроші» у бюджеті сім'ї використовують: на витрати, пов'язані з народженням дітей; довгострокові інвестиції; створення багатства та ін. [13]

Основними недоліками розглянутого бюджету є:

1. Нерівномірний внесок членів родини до спільного бюджету.
2. Невелика кількість «вільних» грошей.
3. Великі щомісячні витрати на придбання продуктів харчування.
4. Неможливість вільні обігові кошти покласти на депозит.
5. Втрата частини вільних обігових коштів в наслідок інфляційних процесів.
6. Відсутність додаткових надходжень, які б дали змогу заощаджувати більше коштів (до додаткових надходжень можна віднести здачу в оренду житла, доходів від підприємницької діяльності, надходжень від продажу нерухомості, особистого та домашнього майна, худоби, сільськогосподарської продукції з особистого підсобного господарства та продуктів, отриманих у порядку самозаготівель).

Основні переваги розглянутого бюджету:

1. Кошти витрачаються рівномірно з потрібною метою.
2. Порівнюючи два місяці сімейного бюджету, можна побачити, що дохід сім'ї покриває витрати.
3. Щомісяця є заощадження, які можна витратити (або зекономити) на цілі, які сім'я поставила перед собою протягом періоду планування бюджету. Ці кошти можна витратити на інвестиції, навчання, великі закупівлі, благодійність тощо.
4. Обговорення на сімейних зборах доцільності придбання довгострокових речей, що мають велику собі вартість.
5. Задоволення потреб кожного члена сім'ї.

6. Накопичення коштів способом зберігання їх у «Скарбничці» Приватбанку.

Спільний сімейний бюджет лежить в основі здорової і міцної сім'ї.

Пропозиції щодо додаткового поповнення бюджету та економії витрат:

1. Здатність перейти до самостійності. Оскільки сім'я живе в квартирі і не має земельної ділянки, її можна взяти в оренду. Це дозволить матері провести вихідні у будь-який час, щоб виростити необхідні продукти харчування та продавати їх надлишки на місцевому ринку. Таким чином сімейство буде забезпечене харчами.

2. Провести моніторинг використання комунальних послуг. Електрика та тепло - значна частина витрат. З розвитком сучасних технологій з'явилися пристрої, які можуть значно заощадити енергію. До них відносяться різні дистанційні та автоматичні вимикачі, реле, трансформатори тощо. Такі дивовижі технології були створені спеціально для зниження комунальних платежів.

3. Скласти перспективне меню на 2 тижні, враховуючи необхідну кількість калорій. Це дозволить швидко підібрати продукти з відповідним харчовим набором, який не перевищує споживчий кошик родини.

4. Пошук додаткової роботи для найстаршого сина. Оскільки він є студентом університету, але вже повнолітнім, його зайнятість дозволяє йому піти на роботу після навчання на декілька годин.

5. Під час покупок (продуктових та непродовольчих товарів) спробувати використати акції "ціна тижня", що пропонуються мережами супермаркетів.

6. Забезпечення мінімально необхідного захисту для здоров'я. У кожної людини є свої «болячки» і їх «шкала» визначатиме ступінь «тяжкості» гаманця. Тому потрібно запровадити правило: спочатку здоров'я та контроль за ним.

7. Вкласти заощаджені гроші з метою їх збільшення [72].

Отже, збалансованість сімейного бюджету, його бездефіцитність досягається за дотриманням народної заповіді жити за коштами, а отримання сімейних заощаджень - шляхом пошуку додаткових джерел, розумного,

обережного використання всього сімейного доходу. Рівність, взаємна довіра, розуміння потреб інших - ось фактори, що сприяють появі демократичних норм сімейного бюджету.

Висновки до розділу 3

Таким чином, провівши емпіричне дослідження розрахунку місячного сімейного бюджету, можна зробити наступні висновки:

1. Одним з розповсюджених методів, що розкриває групові міжособистісні відносини, є соціометричний метод, запропонований американським психіатром Дж. Морено (1958). Структура групи, виявлена за допомогою цього методу, одержала назву соціометрична структура. Завдяки швидкості експериментальної процедури і відносної легкості кількісної обробки даних цей метод широко застосовують психологи усього світу при вивченні дитячих, виробничих і психотерапевтичних малих груп. За допомогою методики Морено визначено, що проблеми матеріальної та житлової забезпеченості стоять на 1-му місці зміцнення родини. Спільне бажання молодих сімей – окреме проживання. Проблема зайнятості молодого фахівця, низька заробітна плата, особливо в бюджетній сфері, незадоволення стабільністю робочими місцями – це спонукає молодих людей шукати роботу в іншому місті та залишати домівку, рятуючись за кордоном. Відповідно, тривала відсутність одного з членів сім'ї не сприяє зміцненню її, створенню атмосфери любові, взаєморозуміння, доброзичливості, дуже часто такі ситуації призводять до розпаду молодого сімейства.

2. На основі проведених розрахунків, можна зробити висновок, що за період вересень 2019 року у сім'ї Кобильняк бюджет родини є надлишковим, тому що доходи більші за витрати. Найоптимальніший бюджет сім'ї – це збалансований, адже при ньому є можливість задовольнити особисті потреби і не відчувати гострого дефіциту коштів.

Бюджет сім'ї повинен бути збалансованим, оскільки саме тоді ресурси сім'ї використовуються раціонально, і задовольняється найбільша можлива потреба.

Висновки і пропозиції

1. Відомо, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства та складається із осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки тощо. Вона створюється на підставі шлюбу та функціонує за своїми принципами не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства. Подружжя вважається родиною навіть тоді, коли дружина та чоловік, у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми або з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає.

Сімейство являється об'єктом дослідження багатьох наук – історії, економіки, психології, педагогіки, демографії, соціології тощо. Кожна з них вивчає специфічні сторони функціонування і розвитку родини із власного погляду та відповідно до свого предмета і методу.

Соціологія сім'ї ставить собі за мету завдання об'єднати досягнення цих наукових галузей і має міждисциплінарний характер, специфіка її полягає в тому, що члени родини одночасно постають і як мала контактна соціальна група, певної форми взаємодії людей з одного боку, і винятковим соціальним інститутом, який налаштовує відтворення людини за допомогою певної системи ролей, норм і організаційних форм, – із іншого.

В Україні сьогодні виникає проблема соціального забезпечення молодих сімей. Складовою частиною соціальної політики держави й одночасно вважається невід'ємним складником системи соціального захисту і соціальної роботи, зокрема.

Соціальне забезпечення – це форма розподільчих відносин в капіталістичному суспільстві, тоді як соціальне страхування є його методом створення фондів, причому далеко не універсальним, хоча і основним в більшій частині країни

2. Обґрунтовано сімейний бюджет як систему доходів і витрат, а також виявлено та описано джерела, чинники та умови його достатнього соціального забезпечення. Сімейний бюджет – це план регулювання грошових доходів і витрат сім'ї, зазвичай складається на місячний термін. Бюджет для середньої сім'ї визначається доходами середнього класу. До споживчого кошика для цієї категорії населення входять будинок, автомобіль, дача, сучасний дизайн житла, можливість подорожувати, навчати дітей, наявність цінних паперів і дорогоцінностей. Загальний дохід сім'ї не повинен бути нижче прожиткового мінімуму, які визначають вартість товарів і послуг, розрахованих на основі наукових норм споживання і наявності первинних засобів до існування. Для складання сімейних коштів необхідно складання списку всіх джерел доходів членів сім'ї.

Соціальний захист - сукупність організаційних, правових та економічних заходів, що спрямований на забезпечення добробуту членів суспільства в певних економічних умовах. Ринок неспроможний забезпечити гарантований дохід і зайнятість своїм учасникам. Громадяни з багатьох причин варіюються в залежності від доходу, стану здоров'я, присутні безробітні, інваліди, неповні сім'ї та інші. Одна з цілей соціальної ринкової економіки – створення ефективної системи соціального захисту. Таким чином, це відрізняє її від капіталізму або класичного ринку, який не забезпечує соціальний захист рівних можливостей в споживанні основних товарів і послуг. До найважливіших гарантій соціального захисту відносяться: охорона праці та здоров'я громадян; мінімальний розмір оплати праці; державна підтримка сім'ї, материнства, батьківства і дитинства, інвалідів і людей похилого віку; встановлення державних пенсій та допомог; розвиток системи соціальних служб.

Важливим показником життєвого рівня молоді, новоспечених сімей є стан забезпечення належними умовами проживання. Молоді сім'ї найбільше потребують поліпшення житлових умов, адже вони не мають можливості отримати доступ до ринку житла без бюджетної підтримки, тому проблема забезпечення молодих сімей житлом є дуже гострою та актуальною.

3. Висвітлено методику та емпірику інваріантних розрахунків місячного бюджету українських сімей (на прикладі сім'ї з м. Тернопіль).

Одним з розповсюджених методів, що розкриває групові міжособистісні відносини, є соціометричний метод, запропонований американським психіатром Дж. Морено (1958). Структура групи, виявлена за допомогою цього методу, одержала назву соціометрична структура. Завдяки швидкості експериментальної процедури і відносної легкості кількісної обробки даних цей метод широко застосовують психологи усього світу при вивченні дитячих, виробничих і психотерапевтичних малих груп.

Використовуючи для дослідження методику Морено стає зрозуміло, що для того щоб зберегти сім'ю, потрібно бути матеріально забезпеченим. Проживання окремо від батьків є мрією більшості молодих людей. Крім цього, на заваді сімейному щасті стоять і багато інших причин: незадоволення робочим місцем, заробітною платнею, неспроможністю знайти роботу за професією. Усе це спонукає молодих спеціалістів їхати за межі країни і шукати там кращої долі. Часті довготривалі поїздки за кордон негативно впливають на збереження родини.

На основі проведених розрахунків, зрозуміло що за перший місяць осені сім'я Кобильняк отримує прибутки, які перевищують витрати. Отже, найбільш прийнятним є збалансований кошторис, тому що тоді сім'я вчиться витратити кошти, одночасно не відчувати гострої нестачі. Таким чином, при збалансуванні родинних коштів, появляється можливість якомога більше зекономити та здійснити свої заповітні бажання. Українським сім'ям потрібно ще багато вчитись в напрямку ефективного планування та використання сімейного бюджету.

Список використаних джерел

1. Абліцова А. Сімейний бюджет: як і навіщо його планувати. Режим доступу: <http://www.lustrum.com.ua/family-budget/>.
2. Афанасьєва Ю. Сутність соціального інституту сім'ї як головного об'єкта державної демографічної політики. Актуальні проблеми державного управління. 2014. Вип. 4. С. 40-43.
3. Бамбурак Н. \М. Особливості психотерапевтичних методів у подоланні сімейних проблем у подружніх відносинах. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія психологічна. 2015. Вип. 2. С. 117-126.
4. Бонд Р. Фінансова грамотність та обізнаність в Україні: факти та висновки. USAID FINREP. 2010. 36 с.
5. Ведення сімейного бюджету та створення «резервного фонду» допоможуть уникнути локальної фінансової кризи в сім'ї – поради експертом. Режим доступу: <https://www.uwf.org.ua/news/1272>.
6. Воробйов Ю. М. Фінанси домашніх господарств у фінансовій системі держави: монографія. Сімферополь : ВД «АРІАЛ», 2013. – 232 с.
7. Гладун О. М. Домогосподарство як елемент економічної системи. Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum /naukma/Sn/2003_22-/48_gladun_om.pdf.
8. Градецька Н. М. Аналіз інституту сім'ї в правовому та соціологічному аспектах. Право і Безпека. 2012. № 5. С. 227-233.
9. Глебенкова Н. В. Молода сім'я: умови і ризики її формування сьогодні. Новації та виклики юридичної освіти : зб. тез доп. Міжнар. наук. студ. конф. Тернопіль : ТНЕУ. 2017. С. 292-294.
10. Горелова М. Ю. Управляйте сімейним бюджетом професійно. Прогр. до журн. «Бух. облік». №1. С. 92-99.

11. Гринчишин І. М. Інституційні засади трансформації системи соціального захисту. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2017. Вип. 6. С. 103-107.
12. Демчак І. М. Роль і місце доходів від ведення особистого сільського господарства у формуванні сімейного бюджету сільського домогосподарства Економіка та управління АПК. 2013. Вип. 11. С. 174-179.
13. Донченко Т. Фінансовий план життя. Фінансовий план життя. Вип. 2. 40 с.
14. Дутчак А. В. Соціальне забезпечення громадян: сучасний стан та перспективи розвитку. Молодий вчений. 2017. № 5. С. 568-572.
15. Закриницька В. О. Зарубіжний досвід соціального захисту сім'ї, дітей та молоді: особливості організації та правового забезпечення. Юрист України. 2012. № 4. С. 36-42.
16. Зухба О. М. Домогосподарство та споживання: методологія міждисциплінарного соціоекономічного дослідження. Режим доступу : http://ier.donetsk.ua/publish/sbor/all_text/n2010/st_10.pdf.
17. Івасюк, Ю. Сучасний стан соціокультурної функції української сім'ї. Психологія і суспільство. 2007. № 4. С. 105-109.
18. Іванова Д. Актуальні проблеми сучасної української сім'ї. Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія. 2016. Вип. 2. С. 32-37.
19. Індекс реальної заробітної плати. Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/index/>.
20. Жорстка економія: в чому собі відмовляють 9 з 10 українців і на що йде сімейний бюджет. Режим доступу: <https://p-p.com.ua/news/gorstka-ekonomiya-v-chomu-sobi-vidmovlyayut-9-z-10-ukraintsiv-i-na-shcho-ide-simeinyi-byudget/>.
21. Канюк І. Проблеми сучасної української сім'ї в контексті соціально-економічних трансформацій в суспільстві. Наукове пізнання: методологія та технологія. Філософія. 2016. Вип. 2. С. 42-48.

22. Качагіна Л.В. Бюджетування як найбільш ефективний напрямок фінансового менеджменту. – Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ. 2013. № 4(20). С. 65–69.
23. Кізима Т. Домогосподарство як елемент економічної системи: сутність, еволюція та функції в умовах ринку. Вісн. ТНЕУ. 2008. № 3. С. 22–36.
24. Кізима Т. О. Фінанси домогосподарств: сучасна парадигма та домінанти розвитку: монографія. Київ. Знання. 2010. 431 с.
25. Ковалевич Д. А. Соціальний захист населення в Україні: суспільно-економічна необхідність та перспективи розвитку. Бізнес-навігатор. 2018. Вип. 1(2). С. 107-110.
26. Ковтун О. А. Механізм підвищення освітнього рівня домогосподарств у фінансовій сфері. Сталий розвиток економіки. 2012. № 2. С. 297–302.
27. Коломойцев М. М. Державна соціальна допомога малозабезпеченим сім'ям як інститут права соціального забезпечення. Митна справа. 2015. № 3(2). С. 234-238.
28. Колосок А. Соціальний захист населення: актуальні проблеми та перспективи розвитку. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2019. № 1. С. 38-44.
29. Климчук А. Фінансова грамотність населення України залишає бажати кращого. Режим доступу: <http://business-territory.com>.
30. Ковальцова Л. Сімейний бюджет - основна причина розлучень. Режим доступу: <https://lady.tochka.net/ua/21324-semeynyy-byudzhnet-osnovnaya-prichina-razvodov/>.
31. Кривошлик Т. Д. Вплив тенденцій соціального страхування на розвиток системи страхового захисту в Україні. Бізнес Інформація. 2018. № 12. С. 239-245.
32. Куцяк В. Особисті фінанси як первинний елемент фінансової системи держави. Світ фінансів. 2012. Вип. 3. С. 97-100.

33. Куцяк В. Особисті фінанси населення та їх роль в ринковій економіці держави. Світ фінансів. 2012. Вип. 3 (32). С. 97-100 .
34. Куцяк В. Концептуально-теоретичні засади людського чинника в економічному розвитку країни. Вісник Донецького університету економіки і права. Вип. 2. Серія В «Економіка і право» : зб. наук. праць. Д.: Вид-во ДонУЕП, 2013. С. 100-104 .
35. Куцяк В. Вплив поведінкової економіки та асиметричності інформації на прийняття особистих фінансових рішень в сучасних умовах господарювання. Ефективна економіка : Електронне наукове фахове видання. 2013. Вип. 3. С. 57-64 .
36. Куцяк В. Особисте фінансове планування: сутність, специфіка, основні етапи. Світ фінансів. 2015. Вип. 3. С. 62-70.
37. Ломачинська І. А. Фінансова грамотність як основа оптимізації фінансової поведінки в умовах глобальної трансформації. Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. 2011. С. 116–124.
38. Михальченко Г.Г. Сучасні тенденції формування та розвитку молодіжного сегменту ринку праці України. Соціально-трудова відносина: теорія та практика. К., 2013. С.16-22.
39. Молодіжна сімейна політика в Україні. 2011. 217 с.
40. Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти. Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. 248 с.
41. Муқан В. Як правильно скласти сімейний бюджет і зекономити 20% витрат. Режим доступу : https://gazeta.ua/articles/economics/_ak-pravilno-sklasti-simejnih-byudzhet-i-zekonomiti-20-vitrat/467440.
42. Навроцький С. А. Система фінансового регулювання доходів домогосподарств у сучасних умовах. Фінансовий простір : міжнарод. наук.-практ. журн. 2013. № 3. С. 48–52.
43. Назаренко О. Л. Сутність соціального захисту, його тлумачення і зміст. Молодий вчений. 2017. № 9. С. 51-54.

44. Овчарова Л., Турунцев Є. і Корчагіна І. Бідність: де поріг. Питання економіки. 2005. №2. С. 120-131.
45. Олієвська М. Г. Соціальні стандарти і фінансові нормативи бюджетної забезпеченості сім'ї та дітей. Наукові праці НДФІ. 2013. Вип. 1. С. 60-67.
46. Олієвська М. Г. Фінансування системи соціального захисту населення в контексті відтворення людського капіталу. Інтелект ХХІ. 2018. № 1. С. 225-229.
47. Олійченко І. М. Аналіз інформаційного забезпечення соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. 2014. № 3. С. 270-276.
48. Оліфіренко Л. Макроекономічні аспекти реформування системи соціального захисту населення в реалізації стратегії подолання бідності в Україні. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2018. № 1. С. 7-16.
49. Основи планування сімейного бюджету. Методичний посібник Кредитний Споживчий кооператив. «Перший далекосхідний». – с. , 2005.
50. Особливості планування сімейного бюджету. Режим доступу: <https://credit-online.org.ua/ua/vse-o-kreditah/osoblivosti-planuvannya-simejnogo-byudzhetu>.
51. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
52. Павлишин Н. Все про те, як правильно планувати сімейний бюджет. Режим доступу : <http://rohatyn.com.ua>.
53. Піддубний С. Джерела формування бюджету сімей України в умовах суспільно-політичної кризи 2013–2017 рр. Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії. 2018. Вип. 16. С. 196-203.
54. Пеша І. В. Напрями і форми соціальної підтримки сімей, що забезпечуються фахівцями з соціальної роботи на рівні громади. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління. 2014. Вип. 19. С. 133-140.

55. Посвістак О. Проблеми та переваги сучасної студентської сім'ї. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки. 2018. Вип. 3. С. 41-43.
56. Сімкіна О. В. Основні засади та історичні етапи становлення й розвитку соціального забезпечення (на прикладах країн Європи та України). Теорія та практика державного управління. 2010. Вип. 4. С. 357-364.
57. Сіренко К. Ю. Соціальні індикатори рівня життя населення як основа соціальної безпеки та захищеності громадян України. Формування ринкових відносин в Україні. 2018. № 11. С. 90-98.
58. Сімейний бюджет. Правила які допоможуть заощадити Режим доступу:<https://www.reaction.org.ua/mustknow/simejniy-byudzhet-pravila-yaki-dopomozhut-zaoshhaditi/>.
59. Синчук С. М. Правосуб'єктність сім'ї у правовідносинах соціального забезпечення. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2014. Вип. 8. С. 209-212.
60. Смілянець В. Як вести сімейний бюджет. Режим доступу: <https://stimul.kiev.ua/articles.htm?a=yak-vesti-simeyniy-byudzhet>.
61. Теорія сімейного бюджетування за зразком Канадського бюро міжнародної освіти. Матеріали конференції "Економічний розвиток громади". м. Стрий. 2007. С.32.
62. Фадеєва Н. Ключові кроки до ведення ефективного сімейного та особистого бюджету.
63. Фаріон М. М. Особливості системи соціального захисту населення в Україні. Ефективна економіка. 2017. № 7.
64. Федосов В.М. Бюджетний менеджмент. Мін-во освіти і науки України, КНЕУ. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
65. Філіпчук В. Р. Соціальний захист населення: зміст категорії та відповідність викликам глобалізації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. С. 106-110.

66. Філіпчук В. Р. Тенденції та проблеми фінансового забезпечення соціального захисту населення за умов глобалізації. Причорноморські економічні студії. 2018. Вип. 31. С. 141-147.

67. Юрій С. І. Фінансова грамотність населення в діалектиці сучасних освітніх тенденцій. Фінанси України. 2012. № 2. С. 16-25.

68. Щастя, гроші та сімейний бюджет. Режим доступу: <https://mors.in.ua/politika/1933-schastya-groshi-ta-simeynyy-byudzhnet.html>.

69. Яригіна Є. П. Місце і значення соціального забезпечення сімей з дітьми в системі права соціального захисту. Проблеми законності. 2011. Вип. 116. С. 80-86.

70. Яригіна Є. П. Право сімей із дітьми на соціальний захист як складова соціальних прав людини і громадянина: вітчизняний і європейський контекст. Проблеми законності. 2019. Вип. 145. С. 118-128.

71. Як грамотно планувати сімейний бюджет. Режим доступу: <https://uteka.ua/ua/publication/news-14-delovye-novosti-36-kak-gramotno-planirovat-semejnyj-byudzhnet>.

72. Як зменшити навантаження на сімейний бюджет. Режим доступу: <http://www.ivaadm.gov.ua/novyny/item/4764-yak-zmenshyty-navantazhennya-na-simeynyy-byudzhnet>.

73. Як правильно планувати сімейний бюджет. Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/family/96412-yak-pravilno-planuvati-simejnyj-byudzhnet.htm>.

Анкета

Дайте, будь-ласка відповіді на наступні запитання. До кожного питання водяться відповідні варіанти відповідей. Оберіть той, який найбільше повідає Вашій думці, позначивши його кружечком чи галочкою, або напишіть їй варіант відповіді там де це передбачено.

1 .Ви вважаєте, що головними причинами сімейних конфліктів у більшості мей є:

1. Обмеження свободи;
2. Алкоголізм;
3. Наркоманія;
4. Різні інтереси, погляди, задуми;
5. Жорсткий тип стосунків;
6. Наявність важко вирішуваних матеріальних проблем;
7. Втручання родичів у подружні відносини;
8. Сексуальна дисгармонія партнерів у шлюбі;
9. Подружня зрада;
10. Житлова проблема;
11. Неможливість мати дітей;
12. Хвороби.

13. _____ .

2. На Вашу думку, алкоголь є причиною конфліктів в сім'ї:

- 1)так;
- 2) без сумніву; 3)ні.

3. Як Ви ставитесь до шкідливих звичок своїх членів сім'ї :

- 1) такі відсутні;
- 2) терплю;
- 3) намагаюся не звертати уваги;

4) мені байдуже;

5) просто терпіти цього не можу.

4. Як впливають фінансові негаразди на стосунки у Вашій сім'ї:

1) анітрохи не впливають;

2) у нас починаються сварки та роздратування;

3) ми разом долаємо труднощі.

5. Чи розумієте Ви в сім'ї один одного:

1) так;

2) намагаємось;

3) ні;

4) не розумію цього запитання.

6. Ви прислухаєтеся до думки один одного:

1) завжди зважаю;

2) інколи;

3) я сам(а) можу вирішити всі питання.

7. Чи Ви можете довірити таємницю своєму члену сім'ї:

1) звичайно, ми завжди ділимося своїми думками;

2) не думаю;

3) є такі питання про які йому (їй) краще не знати.

8. Чи підтримуєте Ви один одного морально в складних життєвих ситуаціях:

1) намагаємось все долати разом;

2) інколи буває;

3) він (вона) не цікавиться моїми проблемами;

4) йому(їй) на мене байдуже.

9. Як допомагає відвертість у сімейних стосунках:

1) інколи вона просто шкодить нам;

2) це дуже важлива риса без якої такі стосунки просто неможливі;

3) вона потрібна не завжди.

10. Як ви вирішуєте конфлікти в сім'ї:

- 1) разом обговорюємо проблему та шукаємо компроміс;
- 2) тут неможливо домовитись;
- 3) у нас постійно жахливі сварки.

11. Чи прощаєте Ви образи своєму члену сім'ї:

- 1) я не злопам'ятний(а);
- 2) я можу відімістити;
- 3) ні;
- 4) йому(їй) не можна простити.

12. Як на сімейні стосунки впливає спільний відпочинок у колі сім'ї:

- 1) це допомагає нам дізнатися більше один про одного та поспілкуватися;
- 2) не помічав (- ла) жодного впливу;
- 3) яке це має відношення до сімейних стосунків;
- 4) інше.

13. Як ви ставитеся до розлучення, як до способу подолання конфлікту в сім'ї:

в сучасному світі це цілком нормальна річ;

- 2) потрібен лише в крайніх випадках;
- 3) не схвалюю.

14. Хто повинен бути головою Вашої сім'ї:

- 1) ми повинні все вирішувати спільно;
- 2) він(вона) знає свої обов'язки, а я свої;
- 3) чоловік;
- 4) жінка.

15. Кому слід виховувати дітей:

- 1) обоє батьків повинні бути включені в процес виховання;
- 2) мати;
- 3) батько;
- 4) дітей треба віддати у дитсадок.

16. Як правило, церква не схвалює розлучення, як спосіб вирішити ілікт, що склався. Ваше ставлення:

- 1) це лише старі пережитки;
- 2) не схвалює;
- 3) це стосується лише подружньої пари;
- 4) зараз думка церкви мало кого хвилює.

17. Як ви думаєте, чи можуть ЗМІ допомогти у вирішенні сімейних проблем та змінити установки людей:

- 1) можливо, якщо створити певні програми, то вдасться досягти успіху;
- 2) це непотрібна річ;
- 3) це буде безрезультатним.

18. Як на Вашу думку, держава повинна організовувати спеціальні служби по психологічній допомозі сім'ям:

- 1) так, це могло б допомогти врятувати деякі з них;
- 2) це пуста трата грошей;
- 3) наші люди цього не сприймуть.

19. Чи вважаєте розлучення найкращою формою подолання сімейних конфліктів

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) це залежить від причини конфлікту.

20. Які відносини в сім'ї Ви підтримуєте:

- 1) авторитарні;
- 2) демократичні.

21. Чи часто у вашій сім'ї виникають конфлікти:

- 1) часто;
- 2) рідко;
- 3) не виникають.

22. Чи часто виникають у вашій сім'ї конфлікти через взаємні претензії один до одного:

- 1) часто;
- 2) рідко;
- 3) періодично;
- 4) час від часу;
- 5) взагалі не виникали і не виникають.

23. Які шляхи вирішення сімейних конфліктів ви запропонуєте

- 1) компроміс;
- 2) взаємна домовленість;
- 3) розлучення;
- 4) інше _____.

24. Як Ви вирішуєте сімейні проблеми і конфлікти:

- 1) компроміс;
- 2) домовленість;
- 3) компроміс через взаємну домовленість;
- 4) обговорюємо;
- 5) по-різному;
- 6) мирно;
- 7) ігнорування.

25. Ваш вік:

- 1) Від 16-20;
- 2) 20-25;
- 3) 25-35;
- 4) 35-45.

26. Ваша стать:

- 1) чоловіча;
- 2) жіноча.

27. Ви є мешканцем:

- 1) обласного центру;
- 2) районного центру;
- 3) селища міського типу;

- 4) села;
- 5) міста обл. підпорядкування.

28. Ви одружені?

- 1) так;
- 2) ні;
- 3) розлучені.

29. Рід занять:

- 1) Студент;
- 2) Робітник;
- 3) Безробітний;
- 4) Підприємець;
- 5) Службовець;
- 6) Інше _____.

Основними інструментами дослідження є анкета і інформація з допомогою якої ми ознайомилися з актуальністю даної проблеми. Описові гіпотези:

Сімейні конфлікти виникають через:

Шкідливі звички - 1.2 1.3.1.3, 2, 3;

Матеріальні і фінансові проблеми - 1.6, 1.10, 4;

Нестача взаємопорозуміння - 1.4, 5, 6, 7, 8, 9, 22,

Втручання сторонніх - 1.7, 17, 18;

Власні погляди і установки - 1.13, 10, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 23, 24

Пояснюючі гіпотези (орієнтовані на встановлення причин, чинників, що пояснюють механізм функціонування об'єкта): Психологічно-емоційні фактори:

- Нехватка спілкування - 6, 7, 9, 12;
- Образи - 10, 11.

Фактори соціально-економічного характеру:

- Матеріальні проблеми - 4
- Неузгодженість щодо виховання дітей - 15

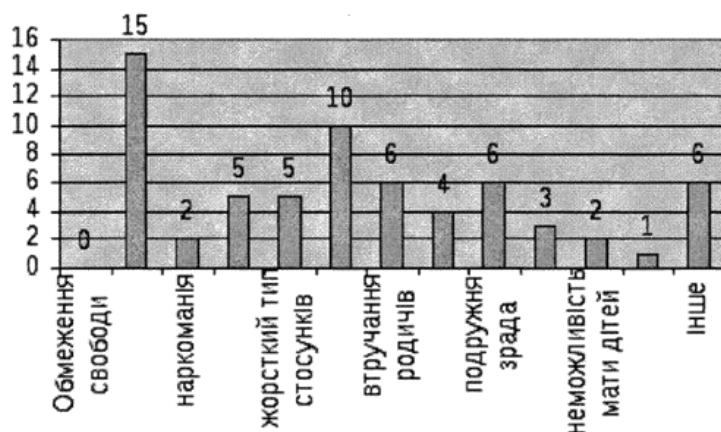
- Мало часу приділяється сім'ї - 8, 12

Прогнозуючі гіпотези - передбачають тенденції та напрями функціонування та розвитку об'єкта:

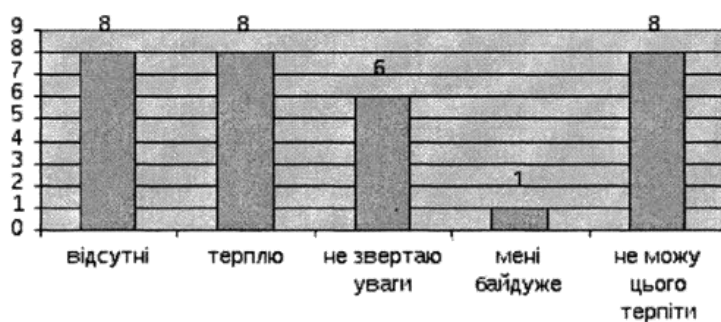
- Щоб подолати велику кількість сімейних конфліктів необхідно їх вирішувати шляхом обговорення і компромісу. Ми вважаємо, що це дозволить досягти взаєморозуміння між членами сім'ї і зменшити кількість розлучень.
- Щоб змінити стереотипи і установки, які створюються в сім'ї слід носити необхідну інформацію до людей через ЗМІ;
- З боку держави, повинні створюватись спеціальні соціальні служби по психологічній допомозі сім'ї.

Додаток Б

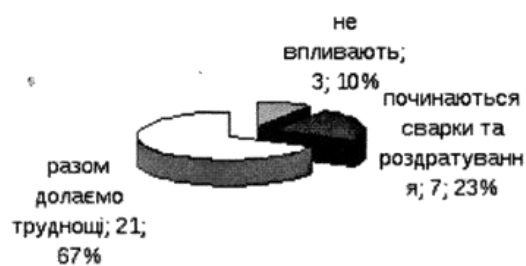
Причини сімейних конфліктів

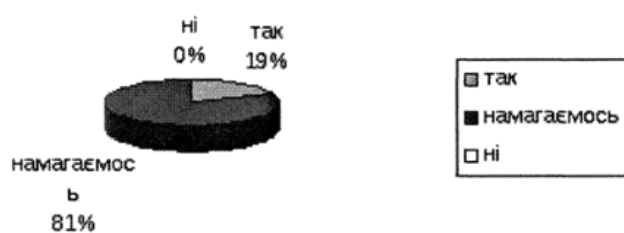
Ставлення до шкідливих звичок членів сім'ї

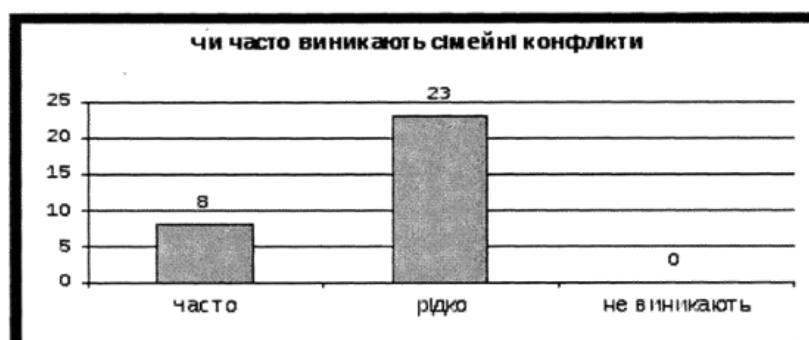
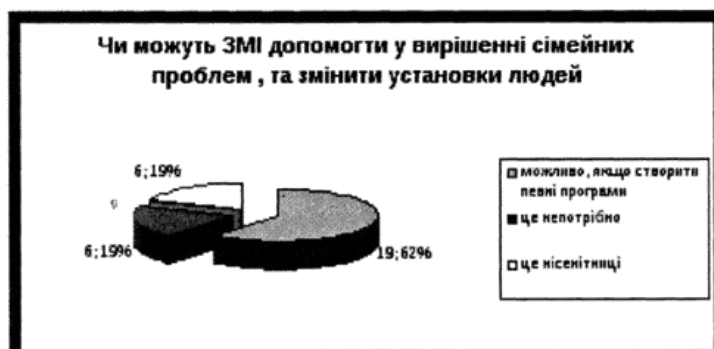
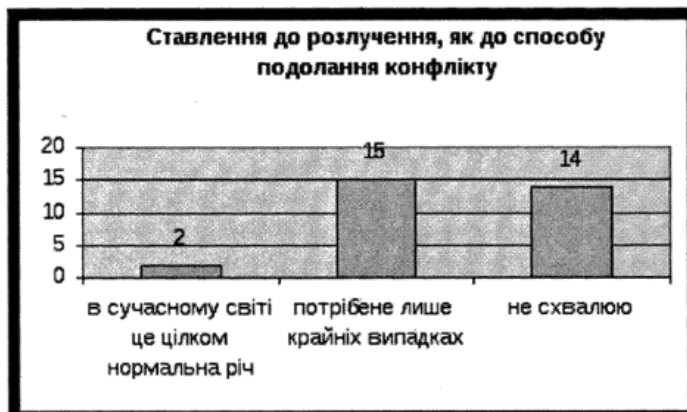

Вплив фінансових негараздів на сімейні стосунки

Чи розумієте в сім'ї один одного

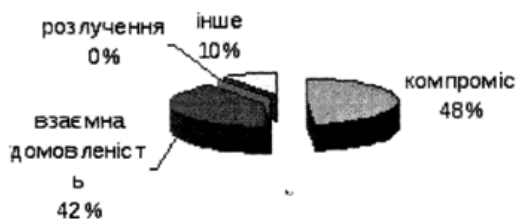

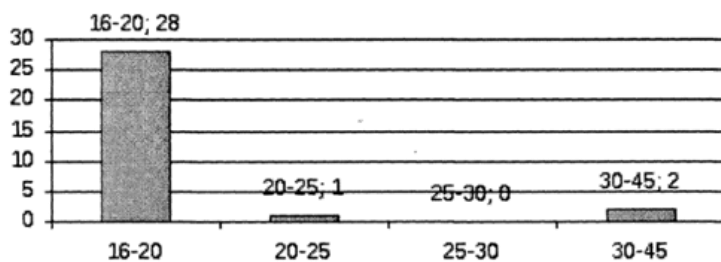
Сімейні конфлікти через взаємні претензії

Шляхи вирішення сімейних конфліктів

Вік

Місце проживання

